

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

Alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody

Diplomová práce

Vypracovala: **Martina Cejpková**

Vedoucí práce: **JUDr. Filip Ščerba, Ph.D.**

Olomouc 2010

Já, níže podepsaná Martina Cejpková, autorka diplomové práce na téma „Alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody“, které je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 121/2000 Sb. správci

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích v informačních systémech Univerzity Palackého, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, kterou je Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 23. února 2010

.....

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce JUDr. Filipu Ščerbovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky při jejím zpracování. Také bych chtěla poděkovat PaedDr. et Mgr. Jaroslavě Auerové, vedoucí střediska PMS v Třebíči, za konzultaci ohledně praktických problémů zadaného tématu.

Obsah

1	Úvod	6
2	Pojem a účel trestu, princip restorativní justice.....	8
2.1	Pojem a účel trestu.....	8
2.2	Princip restorativní justice	9
2.2.1	Pojem restorativní justice, základní principy a projevy	9
2.2.2	Restorativní justice v trestním právu ČR.....	12
3	Alternativní tresty	15
3.1	Systém alternativních opatření	15
3.2	Charakteristika historického vývoje uplatňování alternativ	17
3.2.1	Aktivita Rady Evropy a OSN.....	17
3.2.2	Vývoj české právní úpravy po roce 1989	18
4	Hmotněprávní alternativní tresty v ČR.....	20
4.1	Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem.....	20
4.1.1	Hmotněprávní úprava	20
4.1.2	Výkon podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem	23
4.2	Domácí vězení	24
4.2.1	Hmotněprávní úprava	25
4.2.2	Výkon trestu domácího vězení	28
4.3	Obecně prospěšné práce	31
4.3.1	Hmotněprávní úprava	32
4.3.2	Přeměna trestu nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody, zahlazení odsouzení	37
4.3.3	Výkon trestu obecně prospěšných prací	40
4.4	Peněžitý trest	42
4.4.1	Hmotněprávní úprava	43
4.4.2	Výkon peněžitého trestu	46
4.5	Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.....	47
4.5.1	Hmotněprávní úprava	48
4.5.2	Výkon trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce....	49
5	Statistické údaje o využití trestu obecně prospěšných prací a peněžitého trestu.....	50
5.1	Obecně prospěšné práce	51
5.2	Peněžitý trest	53

6	Závěr.....	55
7	Literatura	58

1 Úvod

Za téma své diplomové práce jsem si zvolila v současné době aktuální problematiku Alternativních trestů k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Alternativní opatření v posledních letech nabývají na významu především z důvodu potřeby řešení problému trestní justice spočívající mj. v přílišném zatížení soudů nebo přeplněnosti věznic. V této souvislosti se dostává do popředí systém tzv. restorativní justice, který by měl doplňovat a pozitivně ovlivňovat dosavadní retributivní trestní justici. Tento přístup vnímá zločin v kontextu všech morálních, sociálních a ekonomických aspektů. Není zaměřen pouze na trestní postih, ale usiluje rovněž o pozitivní působení a pozitivní odborné vedení. Záměrem je konfrontovat pachatele s následky kriminálního jednání ve smyslu trestu, zároveň zmírnit následky spáchaného činu, odškodnit oběť a/nebo společnost a posílit odpovědnost pachatele k sobě samému a společnosti.¹ Bližšímu vymezení restorativní justice se věnuji v samostatné kapitole.

Významným prohloubením využití principu restorativní justice v České republice je přijetí nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., který zavádí některé nové instituty restorativní justice a zároveň počítá s větším uplatněním alternativních sankcí. Nejdůležitější změny v této oblasti jsem proto shrnula v kapitole Restorativní justice v trestním právu ČR.

Trestněprávní alternativy zahrnují širokou materii - alternativy uvnitř systému trestního práva hmotného (alternativy k potrestání, alternativní tresty), procesního (tzv. odklony) a také alternativy k potrestání, tj. vně systému trestního práva hmotného i procesního (mediace). Vzhledem k rozsahu práce se orientuji pouze na vybrané hmotněprávní alternativy trestu odnětí svobody, kterým věnuji její stěžejní část.

Alternativní tresty zahrnují tresty nespojené s odnětím svobody. Spočívají v ponechání odsouzeného na svobodě, kdy je mu uložen takový druh povinnosti nebo omezení, který bude působit preventivně proti páčání další trestné činnosti, ochrání společnost, uspokojí zájmy obětí trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života.²

V samostatných kapitolách se zabývám podmíněným odsouzením k trestu odnětí svobody a podmíněným odsouzením k trestu odnětí svobody s dohledem, obecně prospěšnými pracemi, peněžitým trestem a také novými tresty domácího vězení a zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. V rámci těchto trestů nastiňuji jejich

---

¹ OUŘEDNÍČKOVÁ, L. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*, 1997, č. 12, s. 621.

² *Alternativní tresty* [online]. Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 18. prosince 2002 [cit. 27. listopadu 2009]. Dostupné na http://www.spj.cz/opp/tresty/firm_tresty.html.

současnou hmotněprávní i procesněprávní úpravu, ale zároveň ji i porovnávám s právní úpravou trestního zákona č. 140/1961 Sb. Současně také upozorňuji na klady a zápory jednotlivých alternativ a uvádím návrhy případných změn.

Největší důraz kladu na trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest, které doznaly významných změn oproti předchozí právní úpravě. V poslední kapitole hodnotím pomocí statistických údajů efektivitu a míru zapojení uvedených dvou trestů do systému alternativních trestů, kdy zároveň uvádím předpoklad jejich budoucího vývoje.

Ve své práci se snažím podat ucelený pohled na využití nejdůležitějších hmotněprávních alternativních trestů k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, uvádím charakteristické rysy těchto trestů, problémy související s jejich uplatněním a výkonem a nabízím jejich případné řešení.

2 Pojem a účel trestu, princip restorativní justice

2.1 Pojem a účel trestu

Základní funkcí trestu, konečným cílem a smyslem každého trestání je ochrana společnosti proti porušování podmínek její existence. Po spáchání každého trestného činu následuje či má následovat trest jako obranná reakce společnosti. Spáchání trestného činu je především dokladem potřeby působení na jeho pachatele, aby byl spáchaný čin jeho činem posledním. Jestliže je samozřejmé, že obrana musí být přiměřená útoku, musí být i trest přiměřený trestným činům, před nimiž chrání. Z pojetí trestu jako obranné reakce společnosti tak plyne požadavek úměrnosti trestu trestnému činu.³

Trest lze vymezit jako právní následek trestného činu, který je třeba odlišit od následku jednání jako obligatorního znaku objektivní stránky trestného činu.⁴ V českém trestním právu lze trestní sankce ukládat jen na základě trestního zákona (§ 37 odst. 1 tr. zák.⁵), kdy pouze zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku lze za jeho spáchání uložit (čl. 39 LZPS⁶). Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy (čl. 90 Ústavy ČR⁷).

Úvahy o smyslu a účelu trestu jsou součástí lidstva již od pradávna a dodnes se jimi zabývá řada vědních disciplín. Tyto teorie trestání je možno rozdělit do 3 kategorií:⁸

- 1) **Teorie absolutní:** Absolutní teorie s trestem nespojují žádné společenské účely – trest má účel sám v sobě jako spravedlivá odplata. Vycházejí z myšlenky trestá se, protože bylo spácháno zlo. Teorii odplaty se zabývali Aristoteles, Tomáš Akvinský, Emmanuel Kant nebo Fridrich Hegel a v trestněprávní nauce tzv. klasická škola trestního práva. Základem této teorie byl pachatelův čin a z hlediska jeho potrestání pak odplata za jeho spáchání.⁹
- 2) **Teorie relativní:** Teorie relativní spojují s trestem určité cíle užitečné pro společnost a samotný trestný čin je pro ně sekundární. Vychází z myšlenky trestá se, aby nebylo páčáno zlo.
- 3) **Teorie smíšené:** Teorie smíšené jsou jakýmsi průnikem výše zmíněných teorií. Snaží se o spojení odplatné a účelové funkce trestu. Trest má trestným činům předcházet

---

³ NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství*. Praha : Academia, 1969, s. 11.

⁴ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva : trestní právo hmotné : obecná část*. Praha : C.H. Beck, 2009, s. 470.

⁵ Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.

⁶ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

⁷ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

⁸ Srov. LATA, J. Účel trestu a jeho spravedlivost. *Trestní právo*, 2001, č. 2, s. 22 – 23.

⁹ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva : trestní právo hmotné : obecná část*. Praha : C.H. Beck, 2009, s. 462.

prostřednictvím generální prevence zaměřené na potencionální pachatele a zároveň působit speciální prevencí na pachatele trestného činu, na kterého trest dopadá.¹⁰

Účel trestu není v novém trestním zákoníku výslovně vyjádřen. Podle důvodové zprávy je vymezení účelu trestních sankcí ponecháno trestní nauce a v zákoně jej nahrazuje promítnutí obecných zásad do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. Blíže se těmto zásadám věnuji v kapitole 2.2.2. Restorativní justice v trestním právu ČR.

Trestní zákon č. 140/1964 Sb. výslovně uváděl v § 23 odst.1 jako účel trestu:

- ochranu společnosti před pachateli trestných činů,
- zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti,
- vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.

Základním účelem trestu byla tedy ochrana společnosti před trestnými činy a jejich pachateli, což je odrazem základní funkce trestního práva jako celku. Smysl existence a případné aplikace trestněprávních norem je především v tom aby nebyly páchány trestné činy vůbec, nebo byly páchány v co nejmenší míře.¹¹ Tato ochrana je realizována prostřednictvím individuální a generální prevence. Individuální prevence spočívá především v zabránění páchání další trestné činnosti pachatele. Generální prevence pak vyjadřuje výchovné působení i na ostatní členy společnosti.

2.2 Princip restorativní justice

2.2.1 Pojem restorativní justice, základní principy a projevy

Princip restorativní justice úzce souvisí s nazíráním na trestní spravedlnost. Jde o nové postupy, které se začínají prosazovat od poloviny osmdesátých let dvacátého století nejdříve v USA, později i v západní Evropě.

Z tohoto principu vychází alternativní tresty a alternativní způsoby řešení trestních věcí. Pojem restorativní justice vychází z myšlenky, že trestný čin je sociálním konfliktem mezi dvěma a více jednotlivci a mezi jejich normami a normami ve společnosti, v níž se nacházejí, a lze je řešit jen za aktivní účasti všech dotčených osob. Trestný čin narušil sociální vztah mezi

---

¹⁰ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C.H. Beck, 2005, s. 187.

¹¹ ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář. I. díl*. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C.H. Beck, 2004, s. 179.

pachatelem, obětí a dotčenou společností. Restorativní justice umožňuje těm, kteří byli tímto činem nejvíce dotčeni (především poškozeným), vzít „spravedlnost do svých rukou“.¹²

Restorativní justice by měla vycházet zejména z těchto principů:¹³

- zločin nemá být považován za porušení společenského pořádku ani za překročení abstraktních právně morálních pravidel, ale má být chápán především jako škoda (újma), která byla způsobena oběti, a jako hrozba pro bezpečnost společnosti,
- reakce na zločin má přispět ke snížení (odstranění) této škody a hrozby,
- tendence ke zpříšňování trestní represe (ukládání přísnějších trestů) je kontraproduktivní, zejména u mladistvých pachatelů,
- pachatel se má aktivně účastnit náhrady způsobené škody (na odstranění škodlivých následků trestného činu) a mají mu přitom být zachována všechna práva jako ostatním občanům,
- hlavním účelem společenské reakce na spáchaný čin nemá být potrestání pachatele, ani jeho převýchova nebo odstrašení, ale vytvoření podmínek, aby mohly být odstraněny následky trestné činnosti,
- jestliže pachatel nehodlá participovat na tomto odstranění následků (na náhradě škody), je k tomu donucen soudem,
- škodu způsobenou oběti je třeba chápat široce, jde o újmu materiální, fyzickou, psychickou, ztrátu společenského postavení, narušení sociálních vazeb, osobního a rodinného života,
- státní orgány (orgány činné v trestním řízení) se mají v systému restorativní justice angažovat pouze tehdy, jestliže čistě vyjednávací postup mezi pachatelem a obětí nevede k cíli nebo jestliže spáchaný trestný čin je takového druhu (závažnosti), že klasický trestní proces je nezbytný,
- oběť trestného činu nemůže být nucena k vyjednávání s pachatelem o způsobu a rozsahu kompenzace za způsobenou škodu.

Od počátku devadesátých let se v Severní Americe, Austrálii, na Novém Zélandě a v západní Evropě rozvíjí programy prosazující myšlenky restorativní justice do praxe trestní politiky příslušných zemí. Nejrozšířenějším programem je nepochybně mediace spočívající v mediátorem vedené komunikaci mezi pachatelem a obětí, která vede pachatele k uvědomění si důsledků jeho činu a převzetí plné odpovědnosti za jeho odčinění a u oběti ke zbavení se

---

¹² VĚTROVEC, V., NEDOROST, L. a kol. *Zákon o probaci a mediaci – komentář*. Praha : Eurolex Bohemia, 2002, s. 14.

¹³ KARABEC, Z. a kol. *Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů*. Praha : IKSP, 2003, s. 8 – 9.

pocitů ohrožení a strachu. Některé z těchto programů jsou realizovány v rámci odklonů od trestního stíhání, druhé až po rozhodnutí o vině v rámci uložené sankce. Většina z nich se uplatní hlavně u mladistvých a pachatelů méně až středně závažných deliktů. Dále se sem zařazují programy rozšířené převážně na Novém Zélandu, které se uplatní hlavně u mladistvých pachatelů. Jde o tzv. rodinné skupinové konference, kdy se k projednání pachatelova jednání setkává nejen pachatel a oběť, ale také jejich rodiny a blízcí. Na průběh opět dohlíží odborný pracovník. Tato forma komunikace má vést pachatele k tomu, aby si uvědomil dosah svého jednání nejen vůči oběti, ale i širší společnosti.¹⁴

Mezinárodní právo se také stále častěji přiklání k principu restorativní justice. Mnohé státy zakotvují do svých právních řádů alternativní tresty a přístupy. OSN přistoupila k vytvoření Komise pro prevenci kriminality a trestního soudnictví. Tato komise představila návrh rezoluce zabývající se principem restorativní justice a jeho uplatňování v členských státech. Vychází se přitom z předpokladu, že jednotlivé státy nachází inspiraci ve státech, kde je už tento princip uplatňován, naopak státy, kde existují dlouholeté zkušenosti s alternativními přístupy, budou vyhledávat další nové možnosti a jejich následné využití.¹⁵

Princip restorativní justice je prosazován zejména nevládními organizacemi, které se věnují prevenci kriminality a obětmi trestných činů. V Evropě se tímto zabývá Evropské fórum pro restorativní justici (European Forum for Restorative Justice¹⁶), které vzniklo v roce 2000 v Belgii jako nevládní organizace, která rozvíjí efektivní programy a metody v systémech trestní justice v evropských zemích a zároveň podporuje vzájemnou výměnu informací a zkušeností z této oblasti.¹⁷

Restorativní justice se nevyvíjí jako autonomní způsob trestání, působí vedle klasické trestní (retributivní) justice nebo ji vhodně doplňuje. Názory těch, kteří podporují tuto koncepci se opírají o teze, že tradiční trestní politika vyčerpala své možnosti a není schopna zabránit růstu kriminality ani řešit narůstající problémy trestní justice (dlouhodobé enormní zatížení soudů, nízká účinnost trestů, přeplněnost věznic). Projevy restorativní justice je však možno aplikovat pouze ve vhodných případech, zatímco trestní justice musí reagovat na všechny spáchané činy. Souhlasím proto s úvahami juristicky orientovaných kriminologů, kteří upozorňují na to, že kdybychom koncepci retributivní justice plně nahradili restorativní

---

¹⁴ Srov. SOTOLÁŘ, A., VÁLKOVÁ, H. Restorativní justice – trestní politika pro 21. století? *Trestní právo*, 2000, č. 1, s. 9 – 10.

¹⁵ FRYŠTÁK, M., ŽATECKÁ, E. *Princip restorativní justice v novém trestním zákoníku* [online]. změněno 13. srpna 2009 [cit. 10. listopadu 2009]. Dostupné na http://www.law.muni.cz/edicni/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Frystak_Zatecka.pdf

¹⁶ <http://www.euforumj.org/>

¹⁷ Srov. KARABEC, Z. Nové možnosti pro trestní justici. *Kriminalistika*, 2003, č. 6, s. 7 – 8.

justicií, hrozilo by nebezpečí pro fungování trestního práva z hlediska ochrany základních práv a svobod a ochrany společnosti.¹⁸

2.2.2 Restorativní justice v trestním právu ČR

Princip restorativní justice se projevuje i v českém trestním právu a to jak prostřednictvím institutů hmotného práva (obecně prospěšné práce, peněžitý trest, podmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení s dohledem), tak procesního práva (narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání). V rámci realizace tohoto principu je významná také činnost Probační a mediační služby upravená v zákoně č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. V této souvislosti je vhodné upozornit i na zákon č. 209/1997 Sb., o peněžité pomoci obětem trestných činů, podle kterého je možno za stanovených podmínek poskytnout oběti (fyzické osobě), které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví, pomoc v paušální částce 25 000 Kč nebo další pomoc až do částky 150 000 Kč.¹⁹

Nový trestní zákoník zavádí některé nové instituty restorativní justice a zároveň počítá s větším uplatněním alternativních sankcí.

Trestné činy rozlišujeme podle § 14 tr. zák. na přečiny a zločiny. Kategorizace je založena na bipartici jednání podle jejich závažnosti z hlediska formy zavinění a možné délky trestu odnětí svobody. Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do 5 let (§ 14 odst. 1 tr. zák.). Všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny jsou zločiny. Zvláště závažné zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let (§ 14 odst. 2 tr. zák.). Tato kategorizace trestných činů rozšíří prostor pro uplatnění alternativ, odklonů a pro diferenciaci trestních sankcí. Odrazí se i v trestním procesu a bude základem pro vytvoření různých typů řízení, příslušnosti soudů, vymezení řízení před samosoudcem, používání odklonů a dalších institutů trestního řízení. V podstatě standardní trestní řízení bude konáno o zločinech, u přečinů budou převažovat zjednodušené formy řízení, odklony a alternativní řešení, včetně širokého uplatnění prostředků probace a mediací.²⁰

K podstatným změnám dochází v části týkající se ukládání trestních sankcí, tzn. trestů a ochranných opatření (§ 36 an. tr. zák.). Nová úprava nadále neobsahuje výslovné vyjádření

---

¹⁸ Srov. KARABEC, Z. K problematice trestání a trestů. *Sociologický časopis*, 2000, č. 1, s. 12 – 13.

¹⁹ KARABEC, Z. a kol. *Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů*. Praha : IKSP, 2003, s. 17.

²⁰ FRYŠTÁK, M., ŽATECKÁ, E. *Princip restorativní justice v novém trestním zákoníku* [online]. změněno 13. srpna 2009 [cit. 10. listopadu 2009]. Dostupné na http://www.law.muni.cz/edicni/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Frystak_Zatecka.pdf.

účelu trestu. Nahrazuje jej promítnutím obecných zásad trestání do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. Účel trestání pak vyplývá nejen z těchto obecných zásad, ale i z celkového pojetí trestního zákoníku a zejména pak z jednotlivých ustanovení upravujících ukládání trestních sankcí. Obecné zásady trestněprávních sankcí je třeba odlišit od předpokladů a podmínek pro ukládání sankcí. Zatímco obecné zásady je třeba chápat jako vůdčí ideje trestání, které vytváří právní prostředí pro ukládání sankcí, předpoklady a podmínky pak vymezují konkrétní kritéria pro jejich ukládání. Ani obecné zásady pro ukládání sankcí nejsou definovány v zákoně, ale jsou přímo promítnuty do formulací jednotlivých ustanovení upravujících obecné přístupy k ukládání trestních sankcí, ale i konkrétní tresty a ochranná opatření a jejich ukládání.²¹

Z ustanovení § 37 a 38 tr. zák. vyplývají tyto zásady:

- zásada zákonnosti (§ 37 odst.1) – trestní sankce je možno ukládat jen na základě zákona,
- zásada humanity sankcí (§ 37 odst. 2) – zákaz ukládat kruté a nepřiměřené sankce,
- zásada přiměřenosti (§ 38 odst. 2) – tam, kde postačí trestní sankce pro pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější,
- zásada individualizace (§ 38 odst. 1) – trestní sankce je nutné ukládat nejen s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, ale i k poměrům pachatele.

Zákonodárce nezapomíná ani na oběti trestných činů, kdy podle § 38 odst. 3 tr. zák. je při ukládání trestních sankcí třeba přihlédnout i k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem. Dále důvodová zpráva uvádí, že je třeba změnit celkovou filozofii ukládání sankcí, neboť je nutno zajistit naplnění principu, podle něhož by byl trest odnětí svobody chápán jako „ultima ratio“. S tím souvisí i nové uspořádání hierarchie trestů ve prospěch alternativ, kdy soud by měl u méně závažných trestných činů nejdříve zvažovat možnost uložení jiných sankcí než trestu odnětí svobody (§ 54 odst. 2 tr. zák.). V tomto směru se významně liší od zákona č. 140/1961 Sb., který umožňoval uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody pouze za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby nepřevyšuje 3 roky, pokud soud shledá jiný trest nedostačujícím k dosažení účelu trestu.

Trestní zákoník výše uvedenými změnami prohlubuje systém restorativní justice a utváří lepší podmínky pro posouzení pachatelovi osoby, jeho poměrů a také okolností, za kterých byl trestný čin spáchán.

---

²¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Významné změny proběhly v rámci systému trestů zavedením 2 nových sankcí – trestu domácího vězení (§ 60 tr. zák.) a trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§ 76 tr. zák.).

Novinkou je možnost upuštění od potrestání (§ 46 tr.zák.) za splnění dalších podmínek u přečinů, zatímco podle předchozí úpravy je to možné u pachatele, který spáchal čin menší nebezpečnosti pro společnost. Zákon se také nově věnuje upuštění od potrestání v případě přípravy a pokusu trestného činu, pokud pachatel nerozpoznal, že příprava/pokus nemohl vést k dokonání (§ 46 odst. 3 tr. zák.).

V rámci podmíněného upuštění od potrestání s dohledem (§ 48 tr. zák.) došlo k rozšíření demonstrativního výčtu o další povinnosti nebo omezení,²² které může soud navíc uložit odsouzenému.

Do úpravy institutu dohledu byl vložen nový § 51 tr. zák., který rozšířil povinnosti a oprávnění probačního úředníka.

Důsledkem těchto změn je rozsáhlejší zapracování prvků restorativní justice do českého trestního práva a můžeme jen doufat, že jejich využití v praxi přispěje k řešení problémů trestní justice.

---

²² zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob; zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek; uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku; veřejně se osobně omluvit poškozenému nebo poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění

3 Alternativní tresty

3.1 Systém alternativních opatření

Trestněprávní alternativy jsou úzce spjaty s postavením nepodmíněného trestu odnětí svobody v sankčním systému trestního práva. Tento trest získal v průběhu 20. století dominantní postavení, musely se proto začít řešit problémy, které v souvislosti s tím vznikaly (např. přeplněnost věznic). Nastupují tedy procesy hledání nových forem reakce na trestnou činnost v podobě alternativních způsobů řízení a alternativního trestání. S tímto je spojen nový koncept tzv. restorativní justice, který představuje protiklad k tradiční retributivní justici. Tyto přístupy se vzájemně ovlivňují a doplňují za účelem dosažení efektivního naplnění trestní spravedlnosti.²³

Trestněprávní alternativy lze systematicky uspořádat následovně:²⁴

- 1) alternativy uvnitř systému trestního práva
  - a) hmotného
    - i) alternativy k potrestání
    - ii) alternativní tresty
  - b) procesního
    - i) tzv. odklony
- 2) alternativy k potrestání, tj. vně systému trestního práva hmotného i procesního
  - a) mediace

Alternativy k potrestání pojímají ty prostředky, které se použijí v konkrétním případě místo uložení jakéhokoli trestu. Trestní zákoník upravuje upuštění od potrestání (§ 46 tr. zák.), upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence (§ 47 tr. zák.) a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (§ 48 tr. zák.).

Alternativní tresty zahrnují tresty nespojené s odnětím svobody. Spočívají v ponechání odsouzeného na svobodě, kdy je mu uložen takový druh povinnosti nebo omezení, který bude působit preventivně proti páčání další trestné činnosti, ochrání společnost, uspokojí zájmy obětí trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života. Soudy přistupují k alternativním trestům v případech, že se jedná o přečiny a osoba pachatele není natolik narušená, aby její pobyt na svobodě byl pro ostatní nebezpečný. V průběhu

---

²³ Srov. SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C.H. Beck, 2000, s. 3 – 7.

²⁴ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva : trestní právo hmotné : obecná část*. Praha : C.H. Beck, 2009, s. 468.

výkonu trestu se sleduje, zda odsouzený plní podmínky uloženého trestu a zda žije v souladu s normami společnosti. Při neplnění těchto podmínek může soud rozhodnout o náhradní sankci, kterou je většinou trest odnětí svobody.²⁵ Mezi alternativní tresty dle § 52 tr. zák. patří podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (§ 81 tr. zák.), podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 84 tr. zák.), domácí vězení (§ 60 tr. zák.), obecně prospěšné práce (§ 62 tr. zák.), propadnutí majetku (§ 66 tr. zák.), peněžitý trest (§ 67 tr. zák.), propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 70 tr. zák.), zákaz činnosti (§ 73 tr. zák.), zákaz pobytu (§ 75 tr. zák.), zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§ 76 tr. zák.), vyhoštění (§ 80 tr. zák.). V ustanovení § 52 odst. 1 tr. zák. jsou uvedeny ještě trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání a ztráty vojenské hodnosti, které nemohou být uloženy samostatně, pouze v případě, že soud odsuzuje pachatele za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na 2 léta (§ 78 odst. 1, § 79 odst. 1 tr. zák.).

Tzv. odklony jsou procesní alternativy ke standardnímu trestnímu řízení. Jsou odchylkou od typického průběhu trestního procesu a znamenají, že trestní řízení nedospěje do svého obvyklého konce, tedy do vynesení odsuzujícího rozsudku, nedojde k vyslovení viny a uložení sankce, ale trestní věc se vyřídí jinak. Trestní řád upravuje vedle jiných 2 typické odklony a to podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 t.ř.) a narovnání (§ 309 t.ř.). Smyslem podmíněného zastavení je ušetřit práci orgánům činným v trestním řízení tím, že nebudou do značné míry provádět celé trestní řízení tam, kde lze jeho účelu dosáhnout jednodušším způsobem. U narovnání jde o dohodu mezi obviněným a poškozeným, která vyžaduje schválení s procesními důsledky zastavení trestního stíhání.²⁶

Mediací rozumíme dle § 2 odst. 1 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediální službě, mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávanou v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného. Využívá se zejména v souvislosti s odklony, kdy probační úředníci vytvářejí podmínky pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, nebo pro schválení narovnání, zejména pomáhají při projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody, nebo dohody o narovnání, případně podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody (§ 4 odst. 2 písm. b) zákona č. 257/2000 Sb.).

---

²⁵ *Alternativní tresty* [online]. Sdružení pro probaci a mediaci, 18. prosince 2002 [cit. 27. listopadu 2009]. Dostupné na http://www.spj.cz/opp/tresty/firm_tresty.html.

²⁶ Srov. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Linde, 2007, s. 645 – 661.

3.2 Charakteristika historického vývoje uplatňování alternativ

3.2.1 Aktivity Rady Evropy a OSN²⁷

K největšímu rozvoji alternativního způsobu trestání pachatelů došlo v 60. a 70. letech 20. století. Otázkou rozvoje alternativ k trestu odnětí svobody se začaly zabývat i orgány OSN, výzkumné instituce připojené k OSN a orgány Rady Evropy. V roce 1985, kdy se konal 6. kongres OSN, byla přijata rezoluce č. 16 o snížení počtu vězňů, o alternativách trestu odnětí svobody a o společenské reintegraci pachatelů. V souvislosti s přípravami 8. kongresu OSN byl vypracován návrh Směrnic týkající se alternativ k trestu odnětí svobody, ve kterém byly jako vhodné alternativní sankce uvedeny: podmíněné odsouzení, domácí vězení, probace, služby pro veřejnost, náhrada škody, práce ve společenském zařízení a veřejná důtka. Během tohoto kongresu konaného v Miláně roku 1990 bylo přijato i několik rezolucí a pravidel, především tzv. Tokijská pravidla, která definují různé druhy opatření nespojené s odnětím svobody a způsoby jejich uplatňování.

V návaznosti na podněty OSN, ale i v rámci svých vlastních aktivit, se otázkou alternativních sankcí zabývá i Rada Evropy. Jedním z nejvýznamnějších kroků v tomto směru bylo přijetí "Doporučení č. R(92)16 Výboru ministrů členských států k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství", které obsahuje celkem 90 pravidel. Tato pravidla lze chápat jako paralelu k Evropským vězeňským pravidlům, vydaných též Radou Evropy. Materiál je souhrnem doporučení členským státům pro zavádění nových legislativních opatření v trestní politice. Mezi nejdůležitější patří pravidlo, že žádný alternativní trest nebo opatření by neměly mít neurčité trvání a že v zákoně by neměla být stanovena automatická změna alternativního trestu v trest vězení, aniž by pachatel měl možnost se k projednávané změně způsobu trestu sám vyjádřit. Dalším důležitým dokumentem Rady Evropy, který se stal základním materiálem pro rozvoj činnosti Probační a mediační služby v České republice v oblasti mediace, je Doporučení č. 19, jež bylo přijato Výborem ministrů členských států Rady Evropy dne 15. září 1999. Uvedené doporučení bylo připraveno Výborem expertů na mediaci v trestních věcech (Committee of Experts on Mediation in Penal Matters), který byl ustanoven Evropským výborem pro věci trestní (European Committee on Crime Problems).

---

²⁷ Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha : Portál, 2003, s. 182.

3.2.2 Vývoj české právní úpravy po roce 1989

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. a trestní řád č. 141/1961 Sb. byly od listopadu 1989 mnohokrát novelizovány a prošly rozsáhlými změnami, které vyvrcholily přijetím nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. V rámci vývoje šlo nejen o změny dílčí, které reagovaly většinou na aktuální potřeby společnosti, ale především o změny zásadního a koncepčního charakteru, představované takovými instituty jako alternativní trest, probace, zločinné spolčení, odklon a další.²⁸

Na základě negativních poznatků o vlivu věznění na člověka se ve většině moderních států postupně počaly uplatňovat a rozvíjet tzv. alternativní tresty a opatření, schopné vhodně nahradit především krátkodobé nepodmíněné tresty odnětí svobody. Problematika alternativních trestů a alternativních opatření se tak dnes řadí mezi klíčové otázky trestní politiky.²⁹

K již tradičnímu alternativnímu trestu peněžitému byl do trestního zákona zaveden novelou č. 152/1995 Sb. nový druh trestu – trest obecně prospěšných prací.

Novela č. 253/1997 Sb. přinesla významné změny institutu podmíněného odsouzení a upuštění od potrestání, které byly součástí právního řádu už za první republiky. Zavedla totiž kromě těchto původních i podmíněné odsouzení s dohledem a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem. Tyto instituty znamenají zavedení probace do trestního zákona. Dále tato novela přinesla určitou konkretizaci demonstrativního výčtu přiměřených omezení a povinností, které soud může uložit k tomu, aby pachatel ve zkušební době vedl řádný život.³⁰

Pro řádnou aplikaci těchto institutů mělo význam přijetí zákona č. 257/2002 Sb., o Probační a mediační službě, který definoval pojem probace a mediace, upravil organizaci Probační a mediační služby, vymezil její úkoly, stanovil pravidla součinnosti se státními orgány, zejména soudy a dalšími institucemi. Zatím však nebyl dostatečně konkrétně vymezen účel a zejména obsah dohledu, což mohlo vést k nejednotnému postupu při jeho provádění. Až novela trestního zákona č. 265/2001 Sb. definovala účel a obsah dohledu a stanovila povinnosti pachatele, kterému byl dohled uložen.³¹ Výrazným způsobem

---

²⁸Srov. NEČADA, V. *Přehled novel trestních kodexů v období od listopadu 1989 do konce roku 1999*. Praha : IKSP, 2000, s. 142.

²⁹Tamtéž, s. 8.

³⁰Srov. ROZUM, J., KOTULAN, P., VŮJTĚCH, J. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. Praha : IKSP, 2000, s. 21.

³¹Srov. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související*. 25. aktualizované vydání podle stavu k 1.9.2007. Praha : Linde, 2007, s. 42 – 43.

novelizovala institut obecně prospěšných prací, což mělo vliv na efektivnost jeho dalšího ukládání (bližší kapitola 5 Statistické údaje o využití trestu obecně prospěšných prací a peněžitého trestu).

Nejdiskutovanější a nejdůležitější změnou posledních let je ovšem přijetí nového trestního zákoníku v roce 2008. V kapitole 2.2.2. Restorativní justice v trestním právu ČR uvádím nejdůležitější změny z pohledu restorativní justice.

4 Hmotněprávní alternativní tresty v ČR

4.1 Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody v našem trestním právu existuje již od roku 1919, novelou č. 253/1997 Sb. byla právní úprava doplněna o podmíněné odsouzení s dohledem.³² Zastává dominantní funkci v rámci sankčního systému českého trestního práva, jelikož patří mezi nejvíce ukládané tresty. V roce 2008 byl uložen v 55,6 % z celkového množství uložených trestů.³³

Z § 52 odst. 2 tr. zák. vyplývá, že jde o jednu z forem trestu odnětí svobody, jehož podstata spočívá v tom, že pachatel je pravomocně uznán vinným a za spáchaný trestný čin je mu uložen trest odnětí svobody v určité délce. Odkládá a posléze se i promíjí výkon trestu, vyhoví-li odsouzený stanoveným podmínkám.³⁴ Tento trest vychází z předpokladu, že už samotné trestní stíhání, soudní řízení a vynesení rozsudku spolu s hrozbou eventuálního výkonu trestu mohou mít preventivní účinky.³⁵

4.1.1 Hmotněprávní úprava

Soud může podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody, který nepřevyšuje 3 roky, pokud vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije, pracuje, a okolnostem případu, má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu (§ 81 odst. 1 tr. zák.). Nová úprava je v širší míře aplikovatelná oproti předchozí, která umožňovala odložit výkon trestu odnětí svobody, který nepřevyšuje 2 roky. Podmíněné odsouzení se uplatní hlavně u prvopachatelů, judikatura však počítá s jeho uložením i u recidivistů. Při hodnocení recidivy pachatele z hlediska možnosti jeho nápravy musí soud přihlížet k povaze předchozí trestné činnosti, o odstupu od doby od posledního odsouzení, k celkovému způsobu života a pohnutce jeho dalšího trestného činu (č. 39/65 Sb. rozh. tr.).³⁶ V důsledku nové koncepce ukládání trestů byl cíl podmíněného odsouzení spočívající v předchozí úpravě v „dosažení účelu trestu“ nahrazen „působením na pachatele, aby vedl řádný život.“ Podmíněné odsouzení se liší od ostatních alternativních sankcí rozsahem použitelnosti. Je možné jej uložit různým

³² ŠČERBA, F. Podmíněné odsouzení po novele č. 265/2001 Sb. *Trestní právo*, 2002, č. 2, s. 2.

³³ *Statistická ročenka kriminality - rok 2009* [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, změněno 17. října 2009 [cit. 17. října 2009]. Dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145>.

³⁴ Srov. KALVODOVÁ, V. Podmíněné odsouzení před novelou trestního zákona č. 253/1997 Sb. a po jejím přijetí. *Trestní právo*, 1998, č. 3, s. 2.

³⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné : obecná část, zvláštní část*. Praha : Leges, 2009, s. 366.

³⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha : Leges, 2009, s. 110.

typům pachatelů, neexistuje zde omezení ve smyslu osobních předpokladů pachatele jako např. u trestu obecně prospěšných prací (zdravotní způsobilost) nebo u peněžitého trestu (osobní a majetkové poměry). Navíc díky systému přiměřených omezení a povinností je možno tento trest individualizovat na konkrétní osobu. Přesto by však jeho uložení mělo být až poslední možností, pokud by uložení jiného alternativního trestu nevedlo k dosažení účelu trestu. Statistické údaje však dlouhodobě vykazují, že tento trest tvoří více než polovinu všech uložených trestů.

Povolení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody se netýká výkonu ostatních trestů uložených vedle tohoto trestu (§ 81 odst. 1 tr. zák.).

Soud stanoví zkušební dobu na 1 rok až 5 let. Tato doba začíná od právní moci rozsudku (§ 82 odst. 1. tr. zák.). Slouží k výchovnému vlivu na pachatele a také k prokázání, zda lze dosáhnout účelu trestu i bez nařízení výkonu trestu odnětí svobody.³⁷

Podmíněně odsouzenému může soud uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti (§ 48 odst. 4 tr. zák.) směřující k tomu, aby vedl řádný život. Ukládat omezení, které by sice mohlo přispět k převýchově odsouzeného, ale které nemá žádný vztah ke spáchanému trestnému činu, není v souladu se zákonem (č. IV/68 Sb. rozh. tr).³⁸ Soud mu zpravidla též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil (§ 82 odst. 2 tr. zák.). Uvedenou povinnost však nelze zaměňovat s povinností odsouzeného nahradit škodu způsobenou trestným činem, ke které ho zavazuje odsuzující rozsudek samostatným výrokem. Na rozdíl od povinnosti podle svých sil nahradit škodu je tento exekučním titulem.³⁹

Doba, po kterou podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, se započítává do zkušební doby nově stanovené při podmíněném odsouzení pro týž skutek nebo do zkušební doby stanovené při uložení úhrnného nebo souhrnného trestu nebo společného trestu za pokračování v trestném činu (§ 82 odst. 4 tr. zák.).

Z § 83 odst. 1 tr. zák. vyplývají 2 alternativy závisující na chování odsouzeného v průběhu zkušební doby:

- 1) Jestliže podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil. Neučinil-li soud do 1 roku od uplynutí zkušební doby rozhodnutí o osvědčení, aniž na tom měl podmíněně odsouzený vinu, má se za to, že

---

³⁷ Srov. SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C.H. Beck, 2000, s. 278.

³⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha : Leges, 2009, s. 112.

³⁹ KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva : trestní právo hmotné : obecná část*. Praha : C.H. Beck, 2009, s. 699.

se podmíněně odsouzený osvědčil (§ 83 odst. 3 tr. zák.). Bylo-li vysloveno, že se podmíněně odsouzený osvědčil, anebo má-li se za to, že se osvědčil, hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen (§ 83 odst. 4 tr. zák.).

- 2) Jinak soud rozhodne, a to popř. již během zkušební doby, že se trest vykoná a zároveň rozhodne o způsobu jeho výkonu. Výjimečně může soud vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechat podmíněné odsouzení v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, a
- a) stanovit nad odsouzeným dohled,
  - b) přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než 2 léta, přičemž nesmí překročit horní 5-ti letou hranici zkušební doby,
  - c) stanovit dosud neuložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti (§ 48 odst. 4 tr. zák.) směřující k tomu, aby vedl řádný život.

Soud nemůže rozhodnout podle § 83 odst.1 tr. zák. o výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody pouze na základě skutečnosti, že obviněný je trestně stíhán pro trestnou činnost spáchanou ve zkušební době podmíněného odsouzení. Soud je povinen vyčkat ukončení tohoto trestního stíhání, pokud nejsou splněny jiné důvody pro rozhodnutí, že se trest odnětí svobody, jehož výkon byl odložen, vykoná. Fikce, že se pachatel osvědčil nemůže v takovém případě nastat, protože pachatel tím, že spáchal ve zkušební době další trestný čin, o němž je třeba nejdříve rozhodnout, zavinil, že soud nemůže rozhodnout podle § 83 odst. 1 tr. zák. To však neplatí, dojde-li během trestního stíhání tvořícího uvedenou překážku k zásadním průtahům v řízení zaviněným orgány činnými v trestním řízení (č. 26/02 Sb. rozh. tr.).⁴⁰

Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem je možno uložit za stejných podmínek jako podmíněné odsouzení, pokud je třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc (§ 84 tr. zák.).

Institut dohledu je dle § 26 odst. 1 tr. zák. definován jako pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona. Jeho účel spočívá v:

- a) sledování a kontrole chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti,

---

⁴⁰JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha : Leges, 2009, s. 115.

- b) odborném vedení a pomoci pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.

Právní úprava dohledu probačního úředníka byla rozšířena o § 51 tr. zák., který nově upravuje jeho oprávnění a povinnosti. Probační úředník je zejména povinen vykonávat dohled nad pachatelem v souladu s vytvořeným probačním plánem, být mu nápomocen v jeho záležitostech a plnit pokyny předsedy senátu směřující k výkonu dohledu a k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Je rovněž povinen probační plán pravidelně aktualizovat s přihlédnutím k výsledkům dohledu a k osobním, rodinným a jiným poměrům pachatele (§ 51 tr. zák.). „Probační plán dohledu“ nahrazuje pojem „probační program“, který byl součástí předchozí právní úpravy. Rozumí se jím souhrn léčebných a výchovných postupů orientovaných na změnu životních postojů odsouzeného a na odstraňování rizikových faktorů v jeho chování. Termín probační program je nadále avšak v jiném smyslu používán v § 17 zákona č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže, jako označení pro zvláštní druh výchovného opatření.⁴¹

Zákon výslovně nestanoví, po jakou dobu je dohled vykonáván, ale z podstaty institutu podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem i ze vztahu dohledu ke zkušební době lze dovodit, že dohled je vykonáván po celou dobu trvání zkušební doby.⁴² Dle zákonné úpravy může být tedy probační dohled uložen až na 5 let, což považuji za příliš dlouhou dobu. Shodný názor zastávají i úředníci Probační a mediační služby, podle nichž dohled může plnit svou funkci maximálně po dobu dvou, tří let. Pokud se nepodaří během této doby změnit chování nebo myšlení odsouzeného, další práce s odsouzeným je považována za zbytečnou a ryze formální.⁴³

4.1.2 Výkon podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem

Pokud je to s ohledem na povahu uložených omezení a způsob kontroly chování podmíněně odsouzeného nutné, zašle předseda senátu ihned po právní moci rozsudku ukládajícího trest odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen, jeho opis probačnímu úředníkovi k výkonu kontroly nad chováním odsouzeného a nad dodržováním uložených omezení. Zároveň jej požádá, aby mu v pravidelně stanovených termínech podával zprávu o způsobu života odsouzeného. V případě, že by zjistil důvody k nařízení výkonu trestu, musí

---

⁴¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné : obecná část, zvláštní část*. Praha : Leges, 2009, s. 372.

⁴² SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C.H. Beck, 2000, s. 289.

⁴³ Srov. ŽATECKÁ, E. Poznámky z praxe probačních pracovníků (možné náměty de lege ferenda). *Trestněprávní revue*, 2007, č. 6, s. 181 – 184.

to ihned oznámit soudu. Kontrolu nad chováním odsouzeného a nad dodržováním uložených omezení může na základě dožádání adresovaného okresnímu soudu, v jehož obvodu odsouzený bydlí, pracuje nebo se zdržuje, provádět probační úředník činný mimo obvod soudu, který ve věci rozhodl v prvním stupni (§ 329 odst. 1 t.ř.).

Výkonem kontroly pověří předseda senátu, nejpozději jedenkrát za 6 měsíců, probačního úředníka, jinak ji provádí sám. Kontrola spočívá v pravidelném zjišťování, zda podmíněně odsouzený vede řádný způsob života a dodržuje omezení, která mu byla rozsudkem uložena (§ 329 odst. 2 t.ř.). Důsledná kontrola odsouzeného má v rámci zkušební doby podmíněného odsouzení velký význam, proto je důležitá úzká spolupráce s Probační a mediační službou.

Pokud zájmové sdružení občanů činné na pracovišti odsouzeného nebo v jeho bydlišti nabídlo záruku za převýchovu odsouzeného, může jej předseda senátu požádat o výchovné spolupůsobení (§ 329 odst. 3 t.ř.).

Jestliže bylo rozhodnuto o podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, soud po právní moci rozsudku opatřením pověří probačního úředníka, v jehož obvodu má odsouzený bydliště nebo pracoviště, aby sledoval jeho chování a dodržování uložených omezení a povinností způsobem stanoveným zvláštním zákonem. Podle povahy věci požádá o spolupůsobení orgány veřejné správy, zájmová sdružení občanů a další orgány, instituce a osoby. Při výkonu dohledu nelze podmíněně odsouzenému ukládat jiné povinnosti, než které vyplývají ze zákona nebo z odsuzujícího rozsudku (§ 330a t.ř.).

4.2 Domácí vězení

Nový trestní zákoník rozšiřuje sankční systém o trest domácího vězení, který bude alternativou především k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Domácí vězení není v našem právním řádu zcela novým institutem. V minulosti byl jako alternativa vězení prvního stupně součástí zákona č. 117/1852, ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl účinný až do roku 1950. Tento zákon stanovoval, že trest domácího vězení může být uložen místo vězení v případech, kdy trestaným je člověk bezúhonné pověsti a kdyby, jsa vzdálen ze svého příbytku, nemohl si hleděti svého úřadu, svého obchodu nebo svého výdělků. Odsouzený se musel zavázat, že se nevzdálí z domu. V určitých případech stačil slib odsouzeného, jindy

byla před jeho dům postavena stráž. Pokud odsouzený tento svůj závazek nedodržel, musel si zbytek trestu odpykat ve věznici.⁴⁴

Domácí vězení by se dle důvodové zprávy⁴⁵ mělo ukládat osobám, které je třeba s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu, osobě pachatele i možnostem jeho resocializace sice bezprostředně postihnout omezením osobní svobody, protože zde nestačí jen podmíněné odsouzení, ale vzhledem k jejich osobním vlastnostem a rodinným poměrům postačí menší intenzita zásahu vůči nim. Měl by také mimo jiné systémově zaplnit „mezeru“, která vznikne díky nové úpravě trestu obecně prospěšných prací, které už nebude možné ukládat např. pachatelům opakované, zejména majetkové trestné činnosti, a u nichž soud zvažuje uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁴⁶

Od jeho zavedení se očekává nejen odlehčení přeplněným věznicím, ale i pozitivní vliv na resocializaci pachatele. Umožňuje totiž jeho postih, zatímco odsouzený může nadále žít ve známém prostředí se svou rodinou a neztrácí ani pracovní návyky, protože nadále vykonává své zaměstnání. Na druhé straně je však pachatel mnohem výrazněji omezován a kontrolován než u jiných alternativních trestů.

Z hlediska závažnosti je tento trest zařazen mezi nepodmíněný trest odnětí svobody a trest obecně prospěšných prací (§ 52 tr. zák.).

4.2.1 Hmotněprávní úprava

Soud může dle § 60 tr. zák. uložit trest domácího vězení odsuzuje-li pachatele za přečin, pokud jsou kumulativně splněny 2 následující podmínky:

- a) vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to popřípadě i vedle jiného trestu,
- b) pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost.

Zákon v rámci druhé podmínky výslovně vyžaduje souhlas pachatele k uložení tohoto trestu. S tímto souvisí otázka nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí (čl. 7 odst. 1 LZPS) a také právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života (čl. 10 odst. 2 LZPS). Forma elektronického sledování představuje kromě výrazného omezení

---

⁴⁴ KALVODOVÁ, V. *Domácí vězení – jedna z možných alternativ odnětí svobody?* [online]. změněno 13. srpna 2009 [cit. 27. října 2009]. Dostupné na

<http://www.law.muni.cz/edicni/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kalvodova.pdf>

⁴⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁴⁶ *Reforma justice* [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, změněno 27. října 2009 [citováno 27. října 2009]. Dostupné na <http://www.reformajustice.cz/cz/trestni-zakonik/alternativni-tresty.html>.

osobní svobody i zásah do soukromí nejen odsouzeného, ale i jeho rodinných příslušníků. Proto je např. ve Švédsku vyžadován kromě souhlasu odsouzeného i souhlas členů jeho domácnosti.⁴⁷ Souhlas má význam zejména z hlediska realizace tohoto trestu spočívající v povinnosti umožnit vstup probačního úředníka do obydlí. *De lege ferenda* by tedy bylo vhodné vyžadovat souhlas i od osob spoluzijících.

Podstatnou součástí řádného splnění trestu je vymezení pojmu obydlí. Listina základních práv a svobod jej totiž nedefinuje. Pouze v čl. 12 stanoví, že obydlí je nedotknutelné a není do něj dovoleno vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí. Z tohoto pravidla existují výjimky, které mohou být dovoleny jen na základě zákona. Trestní zákoník definuje v ustanovení § 133 obydlí jako dům, byt nebo jinou prostorou sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející. Pojmy dům nebo byt vykládá praxe v souvislosti s trestem porušování domovní svobody extenzivně. Domem se rozumějí i zahrádkářské chaty za předpokladu, že poskytují svému uživateli určité soukromí. Nejsou to však zahrádkářské kůlny, altány, přístřešky, ani objekty neuzavřené, opuštěné, neobývané, rozestavěné apod. (č. 1/80 a č. 36/88 Sb. rozh. tr.). Ochrany požívá i přilehlá ohrazená zahrada nebo ohrazený dvůr, dřevník, humno, nikoli však společný nerozdělený dvůr pachatele a poškozeného (č. 32/74 Sb. rozh. tr.)⁴⁸ *De lege ferenda* by bylo vhodné konkrétnější vymezení tohoto pojmu hlavně co se týká příslušenství. Předěšlo by se tak možným rozporům, které by mohly nastat např. v případě domácího vězení osoby žijící v rodinném domě s rozsáhlou zahradou a dvorkem, kdy je nutné přesně vymezit, v jakém prostoru se může pohybovat. Inspiraci můžeme najít ve slovenském trestním zákoně.⁴⁹ Ten v § 55 odst. 1 stanoví, že „odsúdený po dobu výkonu trestu domáceho väzenia je povinný v čase, ktorý určí súd, zdržiavať sa vo svojom obydlí vrátane k nemu prináležiacich vonkajších priestorov“. A dále v § 122 odst. 5 vymezuje, že „trestný čin je spáchaný v obydlí, ak je spáchaný v dome alebo byte iného alebo v iných priestoroch slúžiacich na bývanie vrátane priestorov a pozemkov k nim patriacich, ak sú ako súčasť obydlia uzavreté“.

Jako samostatný trest může být uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu, osobě a poměrům pachatele není uložení jiného trestu třeba (§ 60 odst. 2 tr. zák.). Nelze však uložit trest domácího vězení vedle odnětí svobody a obecně prospěšných

---

⁴⁷ HOŘÁK, J. Domáci vězení a elektronická kontrola odsouzených. *Trestní právo*, 2005, č. 12, s. 8.

⁴⁸ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Praha : Leges, 2009, s. 532.

⁴⁹ Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů

prací (§ 53 odst. 2 tr.zák.). Tímto se úprava trestního zákoníku liší např. od nizozemské úpravy, která nezamezuje spojení domácího vězení s trestem obecně prospěšných prací.⁵⁰

Domácí vězení může být uloženo až na 2 roky, čímž se česká právní úprava také odlišuje od zahraničních úprav, kde je odsouzeným osobám ukládán tento trest v řádu měsíců.⁵¹

Nestano-li soud v rozsudku něco jiného, spočívá trest domácího vězení v povinnosti odsouzeného zdržovat se na určené adrese ve dnech pracovního klidu, pracovního volna a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 05.00 hodin následujícího dne. Toto ovšem neplatí, pokud tomu brání důležité důvody, jako výkon zaměstnání (např. noční směny) nebo nutnost být ošetřen ve zdravotnickém zařízení. Může být povoleno i navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění (§ 60 odst. 3 tr. zák.). Zařazení tohoto odstavce do zákonného znění mě překvapilo hlavně z důvodu, že Česká republika nepatří mezi silně věřící země. Také by mohlo být považováno za diskriminační ze strany ateistů. Soud může uložit pachateli po dobu výkonu trestu přiměřená omezení nebo povinnosti (§ 48 odst. 4 tr. zák.) směřující k tomu, aby vedl řádný život. Pokud soud např. stanoví povinnost podrobit se vhodnému programu psychologického poradenství, může vyvstat potřeba přizpůsobení doby, po kterou se odsouzený může vzdálit mimo obydlí.⁵²

Při ukládání trestu domácího vězení stanoví soud pro případ, že by byl výkon trestu zmařen nedodržením jeho podmínek, náhradní trest odnětí svobody až na 1 rok. V takovém případě soud rozhodne o výkonu celého náhradního trestu odnětí svobody a zároveň stanoví jeho výkon (§ 61 odst. 1 a 2 tr. zák.). Nedodržení podmínek spočívá např. v opuštění obydlí v době, kdy je odsouzený povinen zdržovat se doma. Pokud by tedy odsouzený porušil tyto podmínky kdykoli v průběhu výkonu trestu, tzn. i jen několik dní před jeho dokončením, může mu být uložen trest odnětí svobody až na 1 rok. Výše náhradního trestu odnětí svobody je poměrně nízká vzhledem k tomu, že tento trest lze uložit za všechny nedbalostní trestné činy i za úmyslné trestné činy, kde horní hranice trestní sazby odnětí svobody může činit až 5 let.

---

⁵⁰ HOŘÁK, J. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených. *Trestní právo*, 2005, č. 12, s. 9.

⁵¹ Srov. KRAHL, M. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*, 1998, č. 5, s. 232.

⁵² KALVODOVÁ, V. *Domácí vězení – jedna z možných alternativ odnětí svobody?* [online]. změněno 13. srpna 2009 [cit. 27. října 2009]. Dostupné na <http://www.law.muni.cz/edicni/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kalvodova.pdf>.

4.2.2 Výkon trestu domácího vězení

Ve spojení se zavedením trestu domácího vězení byly do trestního řádu zapracovány příslušné související změny a doplněna ustanovení týkající se výkonu trestu domácího vězení (§ 334a–334h t.ř.).

O trestu domácího vězení rozhodne soud odsuzujícím rozsudkem po provedeném hlavním líčení nebo trestním příkazem, pokud ukládá domácí vězení do 1 roku (§ 314e odst. 2 písm. b) t.ř.). Jakmile se toto rozhodnutí stane vykonatelným, zašle předseda senátu odsouzenému nařízení výkonu trestu, ve kterém určí počátek výkonu trestu a místo jeho výkonu (§ 334a odst. 2 t.ř.). Místem výkonu trestu bude obydlí odsouzeného v místě trvalého bydliště nebo místo, kde se zdržuje. Při tom soud přihlédne také k osobním a rodinným poměrům odsouzeného, popř. k místu výkonu zaměstnání a možnostem dopravy do zaměstnání. Počátek výkonu pak stanoví tak, aby si obžalovaný mohl obstarat své záležitosti. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že tato forma výkonu trestu přichází v úvahu pouze u pachatelů, které je možno pokládat za sociálně integrované. U bezdomovců by tento způsob výkonu trestu nebyl praktikovatelný.⁵³

Kontrolu výkonu trestu umožňuje zákon 2 způsoby: spoluprací Probační a mediační služby s elektronickým kontrolním systémem, který umožňuje detekci pohybu odsouzeného nebo namátkovou kontrolu probačního úředníka (§ 334b t.ř.). Za tímto účelem je odsouzený povinen probačnímu úředníkovi umožnit vstup do místa výkonu trestu. Trestní řád však ukládá pouze tuto povinnost a neřeší následky, když by odsouzený vstup neumožnil. Protože tato situace může v praxi běžně nastat, je nutno ji vyřešit. *De lege ferenda* by tedy bylo vhodné stanovit, že nevpuštění probačního úředníka do obydlí je porušením potřebné součinnosti a vede k nařízení náhradního trestu odnětí svobody.

Nedodržuje-li odsouzený stanovené podmínky domácího vězení a uložená přiměřená omezení a povinnosti, sdělí tuto skutečnost provozovatel elektronického kontrolního systému nebo probační úředník vykonávající kontrolu bezodkladně soudu, který výkon trestu nařídil (§ 334c t.ř.).

Kontrola prováděná pomocí elektronického monitorování je už na první pohled efektivnější než namátkové kontroly probačních úředníků. Pokud probační úředník namátkovou kontrolu provede např. ve 20.30 hodin, bude odsouzený počítat s tím, že je pro tento den zkontrolován, čímž se naprosto vytratí účinnost tohoto ověření. Za největší problém tohoto trestu tedy považují zajištění jeho řádné kontroly, což se neobejde bez vysokých

---

⁵³ Srov. KRAHL, M. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*, 1998, č. 5, s. 233.

finančních nákladů. Podle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku by si zavedení systému elektronického dohledu pro cca 700 osob vyžádalo na základě zahraničních poznatků v prvním roce pořízení částku cca 559 milionů Kč. Při počtu cca 700 sledovaných osob by roční náklady činily přibližně 50 milionů Kč. Podle výroční zprávy GŘVS za rok 2006 činí denní průměrné náklady na odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody 872 Kč, což představuje roční náklady ve výši 318 280 Kč. Náklady na kontrolu 1 odsouzeného k trestu domácího vězení v systému elektronického dohledu představuje přibližně 71 429 Kč. Tato částka tvoří více než $\frac{3}{4}$ úspor oproti ročnímu nákladu na odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody.⁵⁴ Z uvedených údajů vyplývá, že jednou z výhod trestu domácího vězení je finanční úspora oproti trestu odnětí svobody ve věznicích a také odlehčení přeplněným věznicím. Bohužel je zde podstatná prvotní investice v řádu několika set milionů korun, proto byla realizace trestu domácího vězení naplánována zejména s ohledem na složitou ekonomickou situaci a na současný stav vězeňství v České republice do 3 fází:⁵⁵

I. fáze: Namátková kontrola – tato fáze potrvá od nabytí účinnosti trestního zákoníku (1. 1. 2010) až do zavedení elektronického kontrolního systému. Probační a mediační služba bude v tomto období zajišťovat podmínky pro uložení trestu domácího vězení a provádět namátkové kontroly odsouzených osob. Ministerstvo spravedlnosti vynaloží 50 milionů Kč na rozšíření personálního obsazení Probační a mediační služby a zakoupení automobilů pro potřeby kontroly. Podle odhadů by se mohlo v roce 2010 domácí vězení týkat 300 až 1 500 lidí.⁵⁶

II. fáze: Elektronický monitoring odsouzených – plánuje se vyhlásit výběrové řízení na externího poskytovatele, který zajistí monitorovací systém. Ministerstvo spravedlnosti přihlásilo projekt domácího vězení v rámci programu "Crime Prevention of and fight against Crime" k Evropské komisi. Záležet bude především na tom, zda Evropská komise schválí grant ve výši 6 milionů eur (přes 150 milionů korun). Až bude mít ministerstvo přislíbeno finance, vypíše výběrové řízení na dodavatele náramků, jež by mělo skončit do poloviny roku 2010.⁵⁷ Tím by došlo k výrazným úsporám ze státních prostředků. Model, kdy vybraná firma

---

⁵⁴ NAVRÁTILOVÁ, J. Trest domácího vězení. In JELÍNEK, J. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny*. Praha : Leges, 2009, s. 69 – 70.

⁵⁵ Srov. *Přelomový projekt ministerstva spravedlnosti – Trest domácího vězení* [online]. Portál veřejné správy ČR, změněno 27. října 2009 [cit. 27. října 2009]. Dostupné na <http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/7226/s.155/10202?docid=123483>.

⁵⁶ Srov. ČT 24. *Trest domácího vězení se možná odloží na rok 2011* [online]. ČT 24, 22. října 2009 [cit. 7. listopadu 2009]. Dostupné na <http://www.ct24.cz/domaci/70406-trest-domaciho-vezeni-se-mozna-odlozi-na-rok-2011/>.

⁵⁷ ČTK. *Probační služba chce domácí vězně kontrolovat až třikrát týdně* [online]. PMS ČR, 11. listopadu 2009 [cit. 17. listopadu 2009]. Dostupné na http://www.pmscr.cz/scripts/aktuality_detail.php?id_akt=372.

nabízí elektronické sledování jako službu státu, tedy za dohodnutou částku za osobu a den s využitím vlastní techniky a personálu zajistí dostatečně transparentní evidenci pohybu odsouzeného a v případě porušení podmínek z jeho strany předá soudu přesvědčivé a důkazně podložené údaje, se v praxi řady států již osvědčuje a jeho zavedení není podmíněno soustředěním velkého objemu rozpočtových prostředků. Stát tedy není nucen nakupovat prostředky a najímat personál k výkonu elektronického sledování, ale od firmy si je kupuje jako službu.⁵⁸ V druhé fázi bude také plně dokončen celý legislativní systém trestu domácího vězení v souladu s dosavadní osvědčenou praxí v evropských zemích, což ve spojení s elektronickým monitorovacím systémem umožní účinné omezování recidivy a postupné snižování počtu osob v českých věznicích. V těch si v současné době odpykává trest asi 22 000 lidí, což je o 3 500 více než začátkem roku 2008. Věznice jsou naplněny asi na 117 %, někde i na 130 %.⁵⁹

III. fáze: Realizace této fáze se plánuje na období 2011–2013 a představuje úplné propojení aplikace trestu domácího vězení a elektronického monitorovacího systému s novými legislativními úpravami a komplexní implementaci do praxe.

V praxi bude systém vypadat tak, že po nasazení náramku (vysílače) bude do bydliště odsouzeného umístěn stacionární přijímač, se kterým nebude možná manipulace a který ve stanoveném čase (např. od 20.00 do 5.00 hodin) bude zjišťovat dostupnost vysílače. Pokud bude ohlášena chyba (nepřítomnost), aktivuje se telefonická kontrola spočívající v identifikaci odsouzeného a položení otázek. Když ani v tomto případě nebude zjištěna přítomnost odsouzeného, dojde k informování Probační a mediační služby a probační úředník provede fyzickou kontrolu. Pokud nezjistí přítomnost odsouzeného, vyrozumí o tom příslušný soud, který rozhodne o dalším opatření.⁶⁰

V zahraničí je využívání elektronického monitoringu širší, ať už při útěkové vazbě (či jiných typech) a také při podmíněném propuštění z domácího vězení. Trest domácího vězení byl zvolen v ČR pilotním projektem k ověření této metody sledování v rámci trestního procesu. Předpokládá se, že po ověření funkčnosti technologií a systému bude rozšířeno využití i na výše jmenované fáze trestního procesu. Z hlediska množství osob, u kterých bude monitoring využit, se odhaduje, že trest domácího vězení bude nejmenší složkou (v prvních

---

⁵⁸ Srov. KRÁL, V. Domácí vězení – další alternativní trest? *Trestněprávní revue*, 2007, č. 8, s. 237 – 238.

⁵⁹ Srov. ČT 24. *Trest domácího vězení se možná odloží na rok 2011* [online]. ČT 24, 22. října 2009 [cit. 17. listopadu 2009]. Dostupné na <http://www.ct24.cz/domaci/70406-trest-domaciho-vezeni-se-mozna-odlozi-na-rok-2011>.

⁶⁰ KOHOUTEK, J. Monitoring domácího vězení. In *Sborník z konference „Internet ve státní správě a samosprávě“*, Hradec Králové, 2009, s. 149 – 150.

letech je očekávaným odhadem cca 700–2000 udělených trestů ročně). Celkově by tedy podle odhadů byl při plném využití použit tento institut u 7–8 tisíc případů ročně. Takovéto nasazení však přichází v úvahu nejdříve za několik let.⁶¹

Zákon umožňuje v § 334d t.ř. odklad nebo přerušení trestu domácího vězení z důležitých důvodů na potřebnou dobu. Tato doba se pak nezapočítává do doby výkonu trestu. Jakmile důvody pominou, předseda senátu odklad nebo přerušení odvolá.

Na návrh odsouzeného, státního zástupce, probačního úředníka nebo i bez návrhu může předseda senátu rozhodnout o změně výkonu trestu domácího vězení, doby, kdy se zde má odsouzený zdržovat a přiměřených omezení a povinností stanovených odsouzenému (§ 334e t.ř.). Toto ustanovení reaguje i na vykázání ze společného obydlí podle § 21 a násl. zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, kdy bude třeba pokračovat ve výkonu trestu domácího vězení za změněných podmínek.⁶²

Upustit od výkonu trestu domácího vězení nebo jeho zbytku může ministr spravedlnosti, jestliže odsouzený byl/má být vydán do ciziny nebo předán jinému členskému státu EU na základě evropského zatýkacího rozkazu (§ 334f t.ř.). Soud může od výkonu trestu upustit, pokud odsouzený byl/má být vyhoštěn nebo pokud zjistí, že odsouzený onemocněl nevléčitelnou životu nebezpečnou nemocí nebo nevléčitelnou duševní nemocí (§ 334f odst. 2 a 4 t.ř.).

O nařízení výkonu náhradního trestu odnětí svobody rozhodne předseda senátu na návrh probačního úředníka nebo i bez takového návrhu na veřejném zasedání.

Trest domácího vězení se zhlazuje usnesením soudu podle § 105 odst. 1 písm. e), pokud odsouzený vedl řádný život nepřetržitě po dobu nejméně 1 roku anebo milostí prezidenta republiky. Bylo-li odsouzení zhlazeno, hledí se na pachatele jako by nebyl odsouzen.

4.3 Obecně prospěšné práce

Zavedení trestu obecně prospěšných prací do českého právního řádu, resp. do trestního zákona, bylo jedním ze zásadních kroků, jehož prostřednictvím se naplňuje a dále rozvíjí koncept moderního trestního práva, pro nějž je v současnosti charakteristická snaha po

---

⁶¹ KOHOUTEK, J. Monitoring domácího vězení. In *Sborník z konference „Internet ve státní správě a samosprávě“*, Hradec Králové, 2009, s. 149.

⁶² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha : Leges, 2009, s. 954.

hledání nových způsobů řešení trestních věcí, a to způsobů alternativních, které by nahradily či doplnily tradiční, avšak v některých případech již nepružné postupy v trestním řízení.⁶³

Trest obecně prospěšných prací byl jako samostatný druh trestu zaveden do trestního zákona novelou č. 152/1995 Sb., s účinností od 1. 1. 1996, jako alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Podle důvodové zprávy se měl uplatnit u pachatelů méně závažných trestných činů, na které není třeba působit trestem odnětí svobody. Jeho využití se předpokládá zejména jako reakce na projevy vandalství, výtržnictví nebo u méně závažné majetkové trestné činnosti, kde je žádoucí na pachatele působit i veřejným míněním.

S účinností od 1. 1. 2002 došlo v důsledku novelizace trestního zákona č. 265/2001 Sb. ke změně v koncepci trestu obecně prospěšných prací, kdy tento trest je možno uložit tam, kde uložení jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba.

Podstata trestu obecně prospěšných prací spočívá v tom, že pachatel, který se provinil proti společnosti, má šanci odčinit své chování prací pro obecný prospěch.⁶⁴ Tyto soudem uložené práce musí vykonat osobně, bezplatně a ve svém volném čase (§ 65 odst. 1 tr. zák.). Trest se tedy projeví nejen výrazným zásahem do volného času pachatele, ale je také určitým výchovným prvkem z hlediska aktivního přístupu pachatele k uložené práci. Navíc umožňuje zachovat pozitivní sociální vazby, které jsou pro reintegraci pachatele jedním z neúčinnějších prostředků⁶⁵

4.3.1 Hmotněprávní úprava

Nový trestní zákoník v § 62 stanoví, že soud může uložit trest obecně prospěšných prací, pokud odsuzuje pachatele za přečin (§ 14 tr. zák.).⁶⁶ Důvodová zpráva⁶⁷ možnost uložení trestu obecně prospěšných prací omezuje na přečiny, u nichž se pro jejich povahu (obecně menší společenskou škodlivost) jeví tento druh trestu vhodnějším (a ve výsledku i účinnějším), než možnost jeho ukládání obecně u všech trestných činů, jejichž okruh by byl vymezen toliko horní hranicí trestní sazby, jež dosud činí 5 let odnětí svobody.

Mezi odborníky se však objevují rozporné názory na takto zvolenou horní hranicí trestní sazby pro uložení alternativního trestu. Například Hanák uvádí, že stanovená maximální

---

⁶³ PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. Praha : Český helsinský výbor, 2003, s. 8.

⁶⁴ BARBOŘÍK, M. Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, č. 5, s. 5.

⁶⁵ PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. Praha : Český helsinský výbor, 2003, s. 10.

⁶⁶ Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do 5 let.

⁶⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

hranice trestu odnětí svobody na 5 let byla přijata bez jakéhokoliv rozboru a neodpovídá ani zahraniční úpravě pro ukládání trestů obecně prospěšných prací. A dodává, zda by v souvislosti s rekodifikačními pracemi neměl být trest obecně prospěšných prací ukládán za trestné činy s horní hranicí 3 roků.⁶⁸ Naopak Kuchta nepovažuje v daném případě snížení horní hranice z 5 na 3 roky za nutné, protože při konkrétních úvahách soudu o uložení obecně prospěšných prací bude hrát největší roli ne obecně rámec trestní sazby trestu odnětí svobody, ale výše konkrétního nepodmíněného trestu, který by měl být v tomto rámci uložen.⁶⁹ V dané věci se přikláním k první z uvedených tezí, protože u některých skutkových podstat považuji možnost uložení trestu obecně prospěšných prací za nepřijatelné z důvodu možného nesplnění účelu trestu. Z dikce zákona vyplývá, že tento trest je možno uložit za kterýkoli trestný čin spáchaný z nedbalosti a i za některé trestné činy spáchané úmyslně. Pokud by šlo např. o usmrcení z nedbalosti (§ 143 odst. 4 tr. zák.), za který zákon stanoví trest odnětí svobody na 3 až 10 let, nebo v případě některých úmyslných trestných činů např. znásilnění (§ 185 odst. 1 tr. zák.) nebo týrání svěřené osoby (§ 198 odst. 1 tr. zák.), neměla by existovat, byť jen teoretická možnost, uložení trestu obecně prospěšných prací za tyto činy. Navíc i důvodová zpráva uvádí, že tento trest má být ukládán za méně závažné trestné činy, mezi než, podle mého názoru, výše uvedené příklady nepatří.

Jako samostatný může být uložen, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele není uložení jiného trestu třeba (§ 62 odst. 1 tr. zák.). V souladu s ustanovením § 53 odst. 1 a 2 tr. zák. může být trest obecně prospěšných prací uložen jako trest samostatný nebo i vedle jiného trestu. Nelze však uložit trest obecně prospěšných prací vedle trestu odnětí svobody a vedle domácího vězení. Trest obecně prospěšných prací nadále nenajdeme v žádné ze skutkových podstat zvláštní části trestního zákona. Je možné jej uložit za všechny přečiny, kdy je rozhodující sazba trestu stanovená ve zvláštní části trestního zákona, nikoli konkrétní výměra, v jaké by byl pachateli trest odnětí svobody uložen.⁷⁰

Soud je povinen při ukládání trestu obecně prospěšných prací přihlídnout ke stanovisku pachatele a jeho zdravotnímu stavu. Vyjádřit stanovisko je právem pachatele, závisí tedy na jeho vůli. Soud však nemusí nesouhlasné stanovisko respektovat a je oprávněn mu i přesto

---

⁶⁸ HANÁK, V. Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna v trest odnětí svobody. *Právní praxe*, 1998, č. 4, s. 235.

⁶⁹ KUCHTA, J. *Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost* [online]. změněno 13. srpna 2009 [cit. 17. října 2009]. Dostupné na <http://www.law.muni.cz/edicni/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kuchta.pdf>.

⁷⁰ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné – I. obecná část*. Praha : ASPI Publishing , 2003, s. 286.

uložit tento druh trestu.⁷¹ Naopak nezpůsobilost pachatele k soustavnému výkonu práce ze zdravotních důvodů vylučuje uložení tohoto trestu. Nová právní úprava převzala toto ustanovení beze změny. S touto problematikou souvisí otázka souhlasu pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací. V odborných kruzích opět v dané věci nepanuje shoda. Někteří autoři uvádí, že pokud obecně prospěšné práce chápeme jako trestní sankci, není předchozího souhlasu pachatele třeba.⁷² Souhlasím s názorem, že zakotvení souhlasu je žádoucí z penitenciárního hlediska, tedy pokud jde o pozitivní motivaci k výkonu obecně prospěšných prací, a především z hlediska dosažení očekávaných resocializačních efektů tohoto trestu.⁷³ Karabec a Rozum⁷⁴ ohledně pozitivní motivace uvádí, že ji lze v případě trestu obecně prospěšných prací navodit při projednávání podmínek a možností tohoto trestu mezi obviněným a probačním úředníkem ještě dříve než soud vynese rozsudek ukládající trest obecně prospěšných prací. Pokud by pachatel nebyl takto motivován, předpokládám, že by souhlas ani neudělil. Navíc souhlas posiluje výchovný účel trestu, pachatel tak na sebe bere povinnosti, které souvisí s výkonem trestu a zároveň dává najevo připravenost trest vykonat. Zakotvení souhlasu s uložením trestu obecně prospěšných prací je doporučováno i ze strany Rady Evropy v dokumentu Evropská pravidla v oblasti společenských sankcí a opatření ze dne 17. 1. 1992.

De lege ferenda by tedy bylo vhodné zavést souhlas pachatele jako podmínku pro uložení trestu obecně prospěšných prací a zároveň stanovit formu i dobu pro poskytnutí souhlasu. V této problematice může být podnětná nizozemská právní úprava. Obviněný dává souhlas zpravidla předem, popř. písemně při soudním jednání nebo prostřednictvím svého obhájce. Souhlas je dán až po projednání podmínek výkonu tohoto trestu s probačním pracovníkem, který je s trestní věcí obviněného od počátku obeznámen.⁷⁵

Významnou změnou oproti předchozí právní úpravě je zavedení § 62 odst. 2 tr. zák., který vylučuje znovuložení trestu obecně prospěšných prací, pokud byl pachateli v předcházejících 3 letech tento trest přeměněn na trest odnětí svobody. Avšak z důvodu výrazné změny postoje pachatele může být ve výjimečných případech tento trest znovu

---

⁷¹ ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář. I. díl.* 6. doplněné a přepracované vydání. Praha : C.H. Beck, 2004, s. 420.

⁷² ZEZULOVÁ, J., KABÁTOVÁ, I. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, č. 6., s. 11.

⁷³ VŮJTĚCH, J. a kol. Základní poznatky z výzkumu institutu obecně prospěšných prací. *České vězeňství*, 2000, č. 1, s. 33.

⁷⁴ KARABEC, Z., ROZUM, J. K problematice souhlasu pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, č. 4, s. 229.

⁷⁵ URBÁNEK, J. Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 7, s. 201 – 204.

uložen. Trestní zákoník mnohem přísněji vymezuje skupinu pachatelů, kterým má být tento trest uložen a zamezuje jeho ukládání recidivistům, kteří jej již v minulosti nevykonali. Z výzkumu institutu IKSP⁷⁶ ohledně skupin pachatelů, kterým by měl být trest obecně prospěšných prací ukládán byly nejčastější odpovědi prvotrestaní, mladší pachatelé a odsouzení za méně závažnou trestnou činnost.⁷⁷ Nová úprava tedy výsledkům tohoto výzkumu odpovídá a měla by i napomoci tomu, aby tento trest v praxi nebyl ukládán nevhodným osobám. Někteří autoři⁷⁸ však neztracují možnost uložit trest obecně prospěšných prací recidivistům, neboť je motivuje právě to, že se nechtějí dostat zpět do výkonu nepodmíněného trestu. V zahraničí se ukládání trestu obecně prospěšných prací recidivistům prakticky neuplatňuje, i když to právní úpravy umožňují.⁷⁹

Nová právní úprava rozšiřuje demonstrativní výčet druhů pracovních činností, které lze v rámci trestu obecně prospěšných prací uložit. Podle důvodové zprávy díky vynechání slova „obdobných“ ze stávajícího znění „jiných obdobných činností“, byla otevřena možnost výkonu i kvalifikovaných prací, nejen pouze prací obdobných pracím úklidovým a údržbářským, což má význam zejména u činností ve prospěch jiných institucí než obcí, např. institucí zabývajících se vzděláním, kulturou, školstvím, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Uvedené instituce tak mohou využít případného vyššího dosaženého vzdělání nebo odborných znalostí odsouzených ve prospěch celé společnosti. Na odsouzených se pak využití jejich znalostí a zkušeností může projevit větší snahou a odpovědností za výsledek a také tím, že nebudou vykonávání takového trestu považovat za ponižující. Zahrnula bych sem i práce, které by odsouzený vykonával ve prospěch jednotlivců v rámci obecně prospěšných institucí, kteří např. potřebují pomoc při zajišťování základních potřeb, které by musely být každopádně určitým způsobem zajištěny ať už ze strany obcí nebo jiných institucí (pomoc v domovech důchodců, v rámci asistenčních služeb).

Za vítané považuji snížení horní hranice výměry trestu obecně prospěšných prací ze 400 hodin na současných 300 hodin. Tímto snížením se česká právní úprava přibližuje zahraničním úpravám, kde však bývá horní hranice ještě nižší. Z praxe Probační a mediační služby vyplývá, že pokud je uloženo 400 hodin zaměstnanému člověku, je velmi obtížné

---

⁷⁶ Institut pro kriminologii a sociální prevenci

⁷⁷ ROZUM, J., KOTULAN, P., HÁKOVÁ, L., NEČADA, V., DIBLÍKOVÁ, S. *Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy*. Praha : IKSP, 2005, s. 70.

⁷⁸ ŽATECKÁ, E., FRYŠTÁK, M. Trest obecně prospěšných prací z pohledu nového trestního zákoníku a případných změn dalších souvisejících předpisů. *Trestní právo*, 2007, č. 9, s. 7.

⁷⁹ VÚJTĚCH, J. a kol. Základní poznatky z výzkumu institutu obecně prospěšných prací. *České vězeňství*, 2000, č. 1, s. 32.

takový trest vykonat během 1 roku. Pokud bychom totiž počítali se standardní 8 hodinovou dobou obecně prospěšných prací, pak by takovýto odsouzený musel odpracovat 50 dní, což je téměř každá sobota v roce.⁸⁰ Jde o velký zásah do volného času pachatele, musí si rozvrhnout čas na dlouhou dobu dopředu, což může mít vliv na jeho motivaci trest obecně prospěšných prací vykonat a v konečném důsledku vést k přeměně zbývajících neodpracovaných hodin trestu na trest odnětí svobody. Snížení výměry by tedy mělo zabránit těmto přeměnám u pracujících lidí, kterým byla uložena vysoká výměra trestu obecně prospěšných prací a kteří jej nestihli v celém rozsahu vykonat. U osob nezaměstnaných představuje toto snížení lepší přestavitelnost trestu a může pozitivně ovlivnit přístup k jeho výkonu. Soudy by měly diferencovat, zda je trest ukládán osobě zaměstnané nebo nezaměstnané, protože v praxi se často stává, že zaměstnaní odsouzení chtějí odpracovat trest co nejrychleji, čímž je ohrožena nejen kvalita vykonané práce, ale i zdraví odsouzeného. Naopak osoby nezaměstnané se snaží výkon trestu rozložit co do nejdelšího časového období v naději, že ho nebudou muset dokončit.⁸¹

Není možné mimořádné snížení ani zvýšení uvedené sazby. Nepřekročitelnost horní hranice je pak nutno respektovat i při ukládání dalšího trestu stejného druhu. V praxi totiž soudy v některých případech nezjišťují, zda byl pachateli již dříve trest obecně prospěšných prací uložen a ukládají jej opakovaně v době, kdy předchozí trest ještě nebyl vykonán. Dochází pak k tomu, že trest je uložen v nepřipustné výši proto, že předcházející trest nebyl ještě vykonán a nevykonaná část tohoto trestu spolu s novou výměrou převyšuje stanovenou horní hranici trestní sazby. Nápravu takového pochybení soudu je možné dosáhnout jen prostřednictvím některého mimořádného opravného prostředku.⁸² Toto považuji za velký problém a pokládám za velmi přínosné, že Probační a mediační služba ČR připravuje celostátní elektronický webový katalog požadavků na obecně prospěšné práce, který bude k dispozici soudcům a vyšším soudním úředníkům.⁸³ Vytvoření centrální evidence je významným posunem vpřed, díky kterému mohou být rychle zjištěny aktuální informace o tom, jak výkon trestu obecně prospěšných prací probíhá (kolik hodin bylo odsouzenému pravomocně uloženo, kolik jich již vykonal).

---

⁸⁰ ŽATECKÁ, E., FRYŠTÁK, M. Trest OPP z pohledu nového trestního zákoníku a případných změn dalších souvisejících předpisů. *Trestní právo*, 2007, č. 9, s. 6.

⁸¹ Srov. KUČHTA, J. *Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost* [online]. změněno 13. srpna 2009 [cit. 17. října 2009]. Dostupné na <http://www.law.muni.cz/edicni/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kuchta.pdf>.

⁸² Srov. PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ, R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. Praha : Český helsinský výbor, 2003, s. 10.

⁸³ *Reforma justice* [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, změněno 27. října 2009 [citováno 27. října 2009]. Dostupné na <http://www.reformajustice.cz/cz/trestni-zakonik/alternativni-tresty.html>.

4.3.2 Přeměna trestu nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody, zahlázení odsouzení

Obecně prospěšné práce je odsouzený povinen dle § 65 odst 1. tr. zák. vykonat osobně a bezplatně ve svém volném čase nejpozději do 1 roku ode dne, kdy soud nařídil výkon trestu.

Nová úprava zmírňuje dobu, ve které má odsouzený trest vykonat. Nadále se nebude započítávat doba, po kterou se odsouzený zdržoval v cizině. Pobyt v cizině nebyl v zákoně blíže specifikován, proto se podle mého názoru k němu dal zařadit i pobyt mimo území republiky za účelem vyhýbání se výkonu trestu, z tohoto důvodu považují jeho vypuštění ze znění zákona za přínosné. Dobou výkonu trestu je i doba strávená ve vazbě, kterou lze započítat do trestu obecně prospěšných prací uloženého v řízení, v němž byl odsouzený ve vazbě a touto započítanou vazbou odsouzený vykonal trest obecně prospěšných prací v části odpovídající přepočtu podle ustanovení § 65 odst. 2 tr. zák. (č. 23/08 Sb. rozh. tr.)⁸⁴

Zavdat příčinu k přeměně trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody může odsouzený tím, že:⁸⁵

- a) nevede řádný život – např. spáchá úmyslnou trestnou činnost v rozhodné době (od právní moci rozhodnutí do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací),
- b) zaviněně nevykoná trest ve stanovené době – např. odmítá provádět uložené práce, vyhýbá se zahájení pracovní činnosti a svévolně oddaluje výkon trestu tak, že je zřejmé, že k němu nemůže dojít ve stanovené době,
- c) jinak maří výkon tohoto trestu – jde o důvod zavedený novým trestním zákoníkem. Očekává se od něj větší možnost pro soudy rozhodovat o přeměně i v případě, že odsouzený už např. několik měsíců nespolupracuje a nevykonává trest (např. opakovaně se dostavuje k provádění prací později než bylo určeno).

Pojem „stanovená doba“ trestní zákon blíže nespecifikuje, ani v rozhodovací praxi soudů v této otázce neexistoval jednotný názor. Jasnou a přesnou definici tohoto pojmu provedl až Nejvyšší soud ČR svým rozhodnutím, kde definoval, že pojmem „stanovená doba“ se pro účely výkonu trestu obecně prospěšných prací (§ 65 odst. 2 tr. zák.) rozumí konkrétní časové vymezení (harmonogram) provádění výkonu tohoto trestu příslušným střediskem Probační a mediační služby v rámci projednávání podmínek jeho výkonu s odsouzeným (§ 336 odst. 3 t.ř.). Při vymezení této doby postupuje přitom středisko Probační a mediační služby tak, aby odsouzený mohl vykonat uložený trest nejpozději do 1 roku ode dne, kdy soud nařídil jeho výkon. Jen v případě, že odsouzenému není při projednání podmínek výkonu

⁸⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha : Leges, 2009, s. 94.

⁸⁵ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C.H. Beck, 2000, s. 326.

trestu obecně prospěšných prací takto vymezena doba jeho provádění, je touto "stanovenou dobou" lhůta jednoho roku uvedená v § 65 odst. 1 tr. zák. (č. 50/99 Sb. rozh. tr.).⁸⁶

Důvodem pro přeměnu mohou být všechny uvedené okolnosti zároveň, postačí však i jen kterákoli z nich. Dále trestní zákon výslovně stanoví, že soud může rozhodnout o přeměně už během doby stanovené pro jeho výkon (§ 65 odst. 2 tr. zák.).

O přeměně trestu nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody rozhodne předseda senátu na návrh probačního úředníka pověřeného kontrolou nad výkonem tohoto trestu nebo na návrh obecního úřadu nebo instituce, u nichž jsou práce vykonávány, podaného prostřednictvím tohoto probačního úředníka nebo i bez takového návrhu. Z judikatury Nejvyššího soudu vyplývá, že zahájení řízení o přeměně tohoto trestu nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody (§ 65 odst. 2 t.z, § 340 t.ř.), popř. i nepravomocné rozhodnutí o této přeměně, není samo o sobě překážkou pro pokračování v jeho výkonu. Je proto povinností soudu v tomto řízení vždy zjišťovat, zda a v jakém rozsahu odsouzený ke dni rozhodnutí vykonal uložený trest obecně prospěšných prací (č. 50/99 Sb. rozh. tr.).⁸⁷ Je však problematické, že odsouzený v důsledku pokračování ve výkonu trestu dosáhne stavu, že ke dni konání veřejného zasedání již vykonal celý trest. Tím pochopitelně odpadne i možnost přeměny trestu, neboť výkon trestu obecně prospěšných prací již skončil a není co přeměňovat.⁸⁸

Pokud odsouzený vykonal trest obecně prospěšných prací až poté, co bylo pravomocně rozhodnuto o jeho přeměně v trest odnětí svobody, je nutno rozhodnout podle analogie § 92 odst. 2 tr. zák. o započítání vykonaného trestu obecně prospěšných prací do již přeměněného trestu odnětí svobody, a to tak, že i jen započatá hodina vykonaného trestu obecně prospěšných prací se započítá za 1 den odnětí svobody (č. 50/99 Sb. rozh. tr.).⁸⁹

Ve výjimečných případech může soud ponechat trest obecně prospěšných prací v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu trestu a zároveň stanovit dohled, dosud neuložená přiměřená omezení a povinnosti, u mladistvých pak výchovná opatření. Tímto zpřísněním výkonu trestu nebo jeho zbytku je posílena hlavně kontrola ze strany probačních úředníků. Soud může jako přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uložit dle § 48 odst. 4 tr. zák. zejména

- a) podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace,
- b) podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy,

---

⁸⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha : Leges, 2009, s. 93.

⁸⁷ Tamtéž, s. 93.

⁸⁸ DRAŠTÍK, A., HASCH, K. Ještě k výkonu trestu obecně prospěšných prací, *Trestní právo*, 1999, č. 5, s. 24.

⁸⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha : Leges, 2009, s. 93 – 94.

- c) podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona,
- d) podrobit se vhodným programům psychologického poradenství,
- e) zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami,
- f) zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob,
- g) zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek,
- h) zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek,
- i) uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku,
- j) veřejně se osobně omluvit poškozenému, nebo
- k) poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.

Uvedené ustanovení se liší oproti předchozí úpravě rozšířením o přiměřená omezení a povinnosti uvedené pod písmeny h) – k).

Novinkou je změna pravidla pro přepočet trestů, kdy 1 započatá hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za 1 den odnětí svobody. Dospělému pachateli tak může být uložený trest obecně prospěšných prací přeměněn na maximálně 300 dnů odnětí svobody. Z výzkumu institutu IKSP ohledně problému s tímto trestem v praxi vyplývá, že v řadě případů dochází k přeměně trestu obecně prospěšných prací na nepodmíněný trest odnětí svobody, protože pachatelé radši volí výkon trestu odnětí svobody než práci.⁹⁰ Díky uvedené změně již pachatel nebude moci výrazněji kalkulovat s uložením trestu obecně prospěšných prací, aby v důsledku přeměny dosáhl mnohem kratší doby nepodmíněného trestu odnětí svobody. Tato změna je určitě účelná, ale myslím si, že by vůbec nebylo od věci, kdyby poměr pro přepočet byl ještě přísnější. Mohlo by to vést k silnější motivaci odsouzených k výkonu trestu.

Uvedené výrazné změny institutu přeměny trestu obecně prospěšných prací by měly vést k jeho vyšší efektivnosti, bude ovšem záležet na jednotlivých institucích, jak tuto úpravu využijí v praxi.

Na pachatele, kterému byl uložen trest obecně prospěšných prací, se hledí jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno. V prvním případě tedy vznik této fikce může nastat v den, kdy byl trest

---

⁹⁰ ROZUM, J., KOTULAN, P., HÁKOVÁ, L., NEČADA, V., DIBLÍKOVÁ, S. *Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy*. Praha : IKSP, 2005, s. 69.

obecně prospěšných prací vykonán. Ve druhém případě nastává dnem právní moci rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu nebo jeho zbytku (§ 340a, § 140 t.ř.).

Pokud byl podle § 105 odst. 5 a odst. 6 tr. zák. vedle trestu obecně prospěšných prací uložen ještě jiný trest (trest zákazu činnosti, peněžitý trest uložený za nedbalostní trestný čin, trest propadnutí věci) účinky fikce neodsouzení nastávají až v době, kdy jsou splněny podmínky pro vznik takové fikce u všech uložených trestů.

4.3.3 Výkon trestu obecně prospěšných prací

V důsledku nově přijaté právní úpravy obecně prospěšných prací v § 62–§ 65 tr. zák. byla novelizována také ustanovení týkající se výkonu tohoto trestu v příslušných procesních ustanoveních trestního řádu. Mnoho změn vycházelo z praktických zkušeností s ukládáním a plněním tohoto trestu odsouzenými. Nově budou obecně prospěšné práce a jejich výkon založeny na užší spolupráci obecních úřadů a Probační a mediační služby a vymezena širší působnost Probační a mediační služby v této oblasti, která bude zajišťovat jejich výkon ve spolupráci s dalšími organizacemi.⁹¹

O trestu obecně prospěšných prací rozhodne soud odsuzujícím rozsudkem po provedeném hlavním líčení nebo trestním příkazem. Právní úprava trestního příkazu prošla podstatnou změnou, kdy byl na základě poznatků z praxe do § 314c t.ř. přidán nový odstavec 3. Trest obecně prospěšných prací tedy může být uložen trestním příkazem pouze po předchozím vyžádání si zprávy probačního úředníka obsahující zjištění o možnostech výkonu trestu, o zdravotní způsobilosti obviněného, včetně stanoviska obviněného k uložení tohoto druhu trestu. Probační úředník tedy zjistí zda má odsouzený nějaká zdravotní omezení, jaké jsou jeho časové možnosti např. s ohledem na jeho zaměstnání, možnost dojíždění atd. Na základě těchto informací probační úředník vybere vhodného poskytovatele práce a navrhne soudu, aby nařídil výkon trestu obecně prospěšných prací u tohoto poskytovatele. Trest obecně prospěšných prací je ukládán s přihlédnutím k této zprávě. Takto zvolenou úpravu považuji za vítanou, neboť by nadále neměl být trest obecně prospěšných prací ukládán nevhodným osobám, které nevyvíjejí žádnou snahu jej vykonat, čímž by nemělo tak často docházet k přeměnám na nepodmíněný trest odnětí svobody.

Jakmile se stane vykonatelným rozhodnutí nebo trestní příkaz, na základě kterého má být vykonán trest obecně prospěšných prací, zašle předseda senátu jeho opis probačnímu úředníkovi (§ 336 odst. 1 t.ř.).

---

⁹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Obecně platí, že trest obecně prospěšných prací vykonává odsouzený v obvodu okresního soudu, v němž má trvalé bydliště. Pokud s tím ale odsouzený souhlasí, může být trest vykonán i mimo tento obvod. K tomu může např. docházet v případech, kdy v místě bydliště odsouzeného není možné zajištění práce, příp. pokud se odsouzený obává reakcí okolí.

O druhu a místě výkonu obecně prospěšných prací rozhodne na návrh probačního úředníka okresní soud, který tento trest uložil, na rozdíl od předchozí úpravy, kdy o tomto rozhodoval soud, v jehož obvodu se měl trest vykonávat. Probační úředník bude v návrhu vycházet z toho, aby odsouzený vykonával trest co nejbližší místa svého bydliště (§ 336 odst. 2 t.ř.). Zákon výslovně neřeší postup v případě, že by ve věci rozhodoval krajský soud. Proto se v tomto případě použije analogie a o druhu a místě výkonu obecně prospěšných prací rozhodne krajský soud, který tento trest uložil.

Soud v rozhodnutí zároveň poučí odsouzeného o povinnosti dostavit se do 14 dnů od oznámení tohoto rozhodnutí do příslušného střediska Probační a mediační služby k projednání podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací a dále dostavit se v den, který stanoví pověřený probační úředník, k instituci, kde má obecně prospěšné práce vykonávat (§ 336 odst. 3 t.ř.). O rozhodnutí vyrozumí soud po nabytí právní moci středisko Probační a mediační služby, v obvodu okresního soudu, ve kterém má být trest vykonán, zároveň pověří opatřením probačního úředníka daného střediska kontrolou nad výkonem trestu obecně prospěšných prací (§ 336 odst. 4 t.ř.). Probační úředník pak při projednání podmínek výkonu trestu, stanovení dne nástupu jeho výkonu a při výkonu kontroly trestu postupuje v součinnosti s příslušným obecním úřadem nebo jinou institucí, u nichž jsou obecně prospěšné práce vykonávány (§ 336 odst. 6 t.ř.). *De lege ferenda* by bylo vhodné uložit podobnou povinnost jako v případě ukládání tohoto trestu trestním příkazem, soud by tak již před rozhodnutím, kterým trest obecně prospěšných prací ukládá, měl k dispozici zprávu probačního úředníka o možnostech výkonu tohoto trestu, o zdravotní způsobilosti obviněného, včetně stanoviska obviněného k uložení tohoto druhu trestu.⁹²

Pokud je v rozsudku stanovena náhrada škody, je nutné ji splatit, a to například i formou splátkového kalendáře, sestaveného ve spolupráci s probačním úředníkem. Ten o průběhu jednání a způsobu náhrady škody informuje následně poškozeného.⁹³

---

⁹² BARBOŘÍK, M. Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, č. 5, s. 12.

⁹³ PMS ČR. *Obecně prospěšné práce, Průvodce trestem OPP pro klienty PMS ČR* [online]. PMS ČR, 29. listopadu 2005 [cit. 19. října 2009]. Dostupný na http://www.pmscr.cz/download/PMS_letak_OPP_tisk.pdf

4.4 Peněžitý trest

Peněžitý trest patří do okruhu trestů, které mohou v řadě případů účinně nahradit nepodmíněné tresty odnětí svobody kratšího trvání. Může být prostředkem k dosažení účelu trestu nejen tehdy, když spáchaný trestný čin svědčí o negativním vztahu pachatele k cizímu majetku (ziskuchtivosti, vandalismu apod.), ale i tehdy, když se pachatel dopustil jiného úmyslného či nedbalostního jednání.⁹⁴ Vhodné se jeví jeho uložení pachatelům, které není nutné izolovat od společnosti. Důležitým předpokladem je také solventnost pachatele, čímž se snižuje okruh těch, kteří budou schopni tento trest vykonat.

Majetková povaha tohoto trestu jej předurčuje k tomu, že se uplatní hlavně u majetkových a hospodářských trestných činů. V roce 2008 byl peněžitý trest/opatření uložen v 4 558 případech. Mnohokrát se však stal sankcí za trestné činy hrubě narušující občanské soužití (2 364 případů), trestné činy obecně nebezpečné (940 případů) nebo trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných (356 případů). Téměř v polovině všech případů (2 128) byl tento trest uložen za trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 274 tr. zák.).⁹⁵

Funkcí peněžitého trestu je především postihnout majetkový prospěch pachatele, který získal z trestné činnosti, nelze-li jej odčerpát jinak (např. propadnutím věci, povinností k náhradě škody apod.). V případě trestných činů nemajetkové povahy, ke kterým pachatel potřebuje určité finanční prostředky, by se měla projevit zábranná funkce peněžitého trestu, jehož citelná výměra by odčerpala prostředky potřebné k dalšímu páčání trestné činnosti (např. trestný čin kuplířství § 189 tr. zák.).⁹⁶

Významným limitem pro široké využívání peněžitého trestu je, že nepostihuje pouze pachatele, ale i jeho rodinu a osoby, vůči nimž má pachatel závazky, tedy i samotného poškozeného.⁹⁷ Vždycky bude záležet na majetkových poměrech, ze kterých pachatel pochází, nehodí se tedy pro osoby nemajetné. Pro některé pachatele bude citelné uložení trestu i v nižších částkách, některým neublíží ani uložení trestu v horní hranici sazby. Důležité tedy bude důkladné zjištění těchto poměrů z důvodu existence úzké souvislosti s možností trest vykonat.

---

⁹⁴ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné – I. obecná část*. Praha : ASPI Publishing, 2003, s. 283.

⁹⁵ *Statistická ročenka kriminality - rok 2008* [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, změněno 17. října 2009 [cit. 17. října 2009]. Dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145>.

⁹⁶ SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C.H. Beck, 2000, s. 339.

⁹⁷ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné – Obecná část, zvláštní část*. Praha : Linde, 2006, s. 365.

4.4.1 Hmotněprávní úprava

Peněžitý trest lze v souladu s § 67 tr. zák. uložit jako samostatný nebo vedle jiného trestu ve 3 specifických případech.

Nejprve se posuzuje, zda se pachatel snažil *úmyslným* trestným činem získat *majetkový prospěch*, přičemž není podstatné zda svůj vlastní nebo i pro jinou osobu. Ke splnění této skutkové podstaty je tedy nutné kumulativní splnění obou podmínek, tzn. úmysl a pohnutka k získání majetkového prospěchu. O majetkový prospěch jde nejen tehdy, když pachatel získá přírůstek na majetku, ale i tehdy, když nastane úbytek, ke kterému by jinak, nebýt trestného činu, na majetku pachatele muselo dojít (např. zkrácení daně).⁹⁸

Peněžitý trest se může ukládat i při absenci zjištěné pohnutky, či dokonce při nedbalostním jednání pachatele.⁹⁹ Musí však nastat jedna z okolností, kterou v § 67 odst. 2 tr. zák. předvídá:

- a) umožňuje-li to výslovně trestní zákon ve zvláštní části. Nový trestní zákon se v tomto směru liší od zákona č. 40/1961 Sb., např. v případě trestných činů proti svobodě. U některých trestných činů této skupiny výslovně peněžitý trest zakotvil (vydírání § 175 tr. zák.), u jiných jej ze znění základní skutkové podstaty vypustil (porušování svobody sdružování a shromažďování § 179 tr. zák.). K vypuštění tohoto trestu zákonodárce nejspíše vedla povaha chráněného zájmu, proto jej nahradil v tomto konkrétním případě vhodnějším zákazem činnosti.
- b) ukládá ho za přečin, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele neukládá současně nepodmíněný trest odnětí svobody. Druhý případ významně rozšiřuje alternativní charakter peněžitého trestu, protože se vztahuje na všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody v horní hranici sazby do 5 let. Předchozí právní úprava spadala na trestné činy s horní hranicí trestní sazby maximálně do 3 let. Díky této změně se úvahy soudu o možnosti uložení peněžitého trestu budou vztahovat na větší počet trestných činů, proto bude velice důležité, aby vždy byla dostatečně posouzena přiměřenost a vhodnost tohoto trestu v jednotlivých kauzách.

Zákon vylučuje uložení peněžitého trestu vedle trestu propadnutí majetku, což je logické, protože oba tyto tresty mají stejný účinek – postihují majetek pachatele.

---

⁹⁸ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C.H. Beck, 2000, s. 340.

⁹⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákon. Komentář*. 6. vydání, Praha : C.H. Beck, 2004, s. 408.

Výměra peněžitého trestu v novém trestním zákoníku prošla výraznou změnou. Zákonodárce zavedl nový způsob ukládání formou tzv. denních sazeb. Jejich výhoda spočívá ve větší individualizaci trestu a jeho přizpůsobení konkrétnímu pachateli. Denní sazby/denní pokuty byly poprvé zavedeny ve Finsku v roce 1921 a dnes existují v mnoha evropských zemích (např. Švédsko, Dánsko, Rakousko).¹⁰⁰ Tento systém byl jako forma peněžitého opatření pro mladistvé zaveden v České republice zákonem č. 218/2003 Sb.

Podstatou denních sazeb je vyjádření počtu dní peněžitého trestu vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, kdy za každý den je stanovena určitá částka vzhledem k osobním a majetkovým poměrům pachatele. Celkovou výši trestu pak vypočteme součinem počtu dní a částky stanovené na každý den. Denní sazby stanovil zákon v rozsahu 20–730 celých dnů ve výši 100–50 000 Kč na den. Spodní hranice trestu tak odpovídá předchozí právní úpravě a nadále činí 2000 Kč (20 dní x 100 Kč). Horní hranice však byla podstatně zvýšena. Předchozí úprava ji stanovila ve výši 5 milionů Kč, de lege lata činí 36,5 milionů Kč (730 dní x 50 000 Kč). Tato výrazná změna znamená několikanásobné zvýšení maximální hranice peněžitého trestu, což podle mého názoru může mít výrazný účinek na pachatele z hlediska citelnosti a také míry spravedlnosti trestu v poměru ke způsobené škodě.

Soud při stanovení výše denních sazeb vychází zpravidla z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za 1 den. Příjmy pachatele, jeho majetek a výnosy z něj mohou být určeny odhadem soudu zejména v případě, kdy pachatel v době ukládání trestu nepracuje, anebo v důsledku jeho postoje k trestnímu řízení není možné jeho skutečný denní příjem náležitě zjistit.¹⁰¹ Tuto úpravu považuji za příliš obecnou, kdy není dost podrobně upraveno, podle jakých postupů by soud tyto příjmy odhadoval. V budoucnu by mohlo dojít k upřesnění v rámci judikatury nebo by bylo vhodné výslovně uzákonit domněnku výše alespoň u příjmů.¹⁰² Podnětná může být v tomto ohledu úprava v zákoně č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, který v §85a¹⁰³ stanoví vyvratitelnou právní domněnku, která nastupuje, pokud není splněna povinnost prokázání příjmů.

Soud dle § 68 odst. 5 tr. zák. v rozhodnutí uvede počet a výši denních sazeb. Může také stanovit zaplacení v přiměřených měsíčních splátkách, pokud od pachatele vzhledem k jeho

---

¹⁰⁰ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné – I. obecná část*. Praha : ASPI Publishing, 2003, s. 285.

¹⁰¹ ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Praha : C.H. Beck, 2006, s. 109.

¹⁰² SOUKUP, P. Peněžitý trest. *Trestní právo*, 2007, č. 9, s. 27.

¹⁰³ Nesplní-li rodič povinnost prokázat příjmy z jiné než závislé činnosti podléhající dani z příjmů, má se za to, že jeho průměrný měsíční příjem činí patnáctinásobek částky životního minima potřebné k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb tohoto rodiče podle zákona o životním minimu.

osobním a majetkovým poměrům nelze očekávat, že uloženou částku ihned splatí. Může zároveň určit ztrátu výhody splátek, pokud pachatel nezaplatí dílčí splátku včas. Ztrátu výhody splátek pokládám za příliš tvrdou a v některých případech i nespravedlivou vůči pachateli vzhledem k nepředvídatelným událostem, např. pokud pachatel utrpí vážné zranění a nebude moci po nějakou dobu pracovat. V této souvislosti bych pro srovnání zmínila mírnější úpravu této oblasti peněžitého trestu ve Španělsku. Zhorší-li se majetková situace odsouzeného, je soud oprávněn po ověření této skutečnosti výjimečně snížit výši denních sazeb. Moderační právo soudu španělský zákonodárce koncipuje jako výjimečné.¹⁰⁴

Soud peněžitý trest neuloží, pokud je zřejmé, že je nedobytný. Při zjišťování této podmínky uložení peněžitého trestu je třeba zjišťovat i závazky obviněného, zejména rozsah jeho zákonné vyživovací povinnosti k náhradě škody, které zásadně mají přednost před zaplacením peněžitého trestu (č. 22/77 – II. Sb. rozh. tr.).¹⁰⁵

Zákon pamatuje i na možnost náhradního trestu odnětí svobody v případě, kdy by peněžitý trest nebyl ve stanovené lhůtě vykonán. Nová právní úprava zvyšuje maximální hranici uložení náhradního trestu odnětí svobody ze 2 na 4 roky. Toto zpřísnění nejspíše reaguje na zvýšení maximální výměry trestu a na změnu v předpokladech pro uložení peněžitého trestu, kdy je možno jej uložit za přečin. Pokud by např. byl uložen peněžitý trest za trestný čin, za který může být pachatel potrestán odnětím svobody až na 5 let, a tento nebude ve lhůtě vykonán, soud mu může uložit náhradní trest odnětí svobody až do výše 4 let.

U náhrady peněžitého trestu se v rámci rekodifikačních prací uvažovalo i o možnosti odvrátit jeho výkon náhradou ve formě obecně prospěšných prací. Tento návrh nebyl úspěšný vzhledem k tomu, že trest obecně prospěšných prací by měl být zvažován prioritně před peněžitým trestem, a také pokud by byl peněžitý trest uložen ve vyšší výměře, byla by náhrada výkonem obecně prospěšných prací obtížná.¹⁰⁶ Podle mého názoru by bylo efektivní, pokud by zákon stanovil možnost takovéto náhrady, jestliže by s ní pachatel souhlasil. Soud by vždy zhodnotil, zda by tato náhrada byla dostatečná vzhledem k dosažení účelu trestu, což by nejspíše odpovídalo peněžitému trestu uloženému v nižší výměře. Alespoň by tak mohl být učiněn určitý rozdíl mezi pachateli, kterým byl uložen tento trest v nižší výměře, oproti pachatelům s vyšší uloženou výměrou.

---

¹⁰⁴ SOUKUP, P. Peněžitý trest. *Trestní právo*, 2007, č. 9, s. 28.

¹⁰⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha : Leges, 2009, s. 97.

¹⁰⁶ ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Praha : C.H. Beck, 2006, s. 109.

4.4.2 Výkon peněžitého trestu

Procesní úprava výkonu peněžitého trestu v § 341 an. t.ř. se v mnohém neliší od úpravy předcházející.

Peněžítý trest je obvykle uložen rozsudkem, možná je však i forma trestního příkazu (§ 314e písm. e) t.ř. Soud musí především zkoumat, zda v dané věci postačí pouze peněžítý trest nebo bude nutné uložit vedle něj ještě jiný trest.

Jakmile se rozsudek, podle něhož je odsouzený povinen zaplatit peněžítý trest, stane vykonatelným, vyzve soud odsouzeného, aby jej zaplatil do 15 dnů a zároveň ho upozorní, že jinak bude zaplacení vymáháno.

Odsouzený může podat žádost o odklad výkonu peněžitého trestu nebo o povolení splátek. Když pominou důvody, pro které byl výkon peněžitého trestu odložen nebo pokud odsouzený nedodrží bez závažného důvodu splátky, může předseda senátu povolení splátek nebo odkladu odvolat.

Podle nového § 343 odst. 1 t.ř. nařídí předseda senátu vymáhání peněžitého trestu, pokud jej odsouzený nezaplatí:

- do 15 dnů poté, co byl k zaplacení vyzván,
- do 15 dnů poté, co mu bylo oznámeno rozhodnutí, kterým byl odvolán povolený odklad nebo splátky nebo
- do uplynutí doby, na kterou byl výkon trestu odložen.

Nová úprava také v § 343 odst. 2 t.ř. řeší vymáhání peněžitého trestu v souvislosti s nárokem poškozeného na náhradu škody, kdy peněžítý trest může být vymáhán, jen pokud tím nebude zmařeno uspokojení přiznaného nároku poškozeného na náhradu škody. Poškozený však musí vymáhat svůj nárok do 3 měsíců od právní moci rozsudku, kterým byl peněžítý trest uložen, jinak může být tento trest vymáhán bez ohledu na jeho nárok.

Zákon upravuje také možnost pravomocně upustit od výkonu peněžitého trestu nebo jeho zbytku, pokud se odsouzený v důsledku okolností na jeho vůli nezávislých stal dlouhodobě neschopným tento trest zaplatit nebo výkonem trestu by byla vážně ohrožena výživa nebo výchova osoby, o jejíž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat.

Pokud není peněžítý trest nebo jeho část ve lhůtě zaplacen a je-li zjevné, že by výkon tohoto trestu mohl být zmařen, nařídí soud výkon náhradního trestu odnětí svobody.

Výkon náhradního trestu nebo jeho poměrné části může odsouzený kdykoli odvrátit zaplacením peněžitého trestu/jeho poměrné části, tj. i poté, co již skutečně začal vykonávat náhradní trest odnětí svobody /jeho poměrnou část (č. 25/2000 – II. Sb. rozh. tr.).¹⁰⁷

Jestliže byl peněžitý trest pachateli uložen za přečin spáchaný výlučně z nedbalosti, hledí se na odsouzeného ihned po zaplacení peněžitého trestu nebo pokud bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku upuštěno jako by odsouzen nebyl – jde o tzv. fikci odsouzení, což znamená, že odsouzení nebude uváděno ve výpisu z rejstříku trestů. Nezáleží zde na tom, jestli jde o nedbalost vědomou či nevědomou. Pokud jde o úmyslné trestné činy, peněžitý trest se zhlazuje usnesením soudu podle § 105 odst. 1 písm. e) tr. zák., pokud vedl řádný život nepřetržitě po dobu nejméně 1 roku anebo milostí prezidenta republiky. Bylo-li odsouzení zhlazeno, hledí se na pachatele jako by nebyl odsouzen. V případě zhlazení úmyslného trestného činu došlo ke zmírnění právní úpravy oproti trestnímu zákonu č. 140/1961 Sb., který vyžadoval vedení řádného života nepřetržitě po dobu nejméně 3 let.

4.5 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Trestní zákoník zavádí nový trest k postihu specifického druhu trestné činnosti páchané v souvislosti s konáním různých sportovních, kulturních a jiných společenských akcí (např. výtržnosti v souvislosti s návštěvou fotbalových utkání).¹⁰⁸ Trest představuje reakci společnosti na stále častější agresivní chování nejen na stadionech, ale i na jiných kulturních a společenských akcích. Účelem zákazu vstupu je zabránit dalším výtržnostem na určených akcích, kdy není třeba tak citelný zásah do pachatelova života, jakým je trest odnětí svobody. Postihuje zejména divácké násilí, lze si však představit jeho uplatnění i v dalších oblastech boje proti různým formám extremismu (např. různá sročení nebo koncerty neonacistických kapel).¹⁰⁹ Proto je tento trest formulován v širším smyslu než jen jako zákaz vstupu na sportovní akce.

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. se tohoto problému dotkl v souvislosti s přiměřenými omezeními a povinnostmi, kdy umožňoval, aby soud uložil pachateli omezení spočívající ve zdržení se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí. Nový trestní zákoník obsahuje toto ustanovení nadále v § 48 odst. 4 písm. e). Obsah tohoto omezení je v podstatě téměř stejný jako obsah trestu zákazu vstupu na sportovní,

---

¹⁰⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. Praha : Leges, 2009, s. 962.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 107.

¹⁰⁹ Srov. LANGER, I. *Zákaz vstupu omezí násilí na stadionech* [online]. CEVRO, 20. října 2008 [cit. 27. listopadu 2009]. Dostupné na <http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2008/10/209682-zakaz-vstupu-omezi-nasili-stadionech.html>.

kulturní a jiné společenské akce. Taková duplicita je nežádoucí, jelikož i z judikatury vyplývá, že přiměřená omezení a povinnosti nesmí mít takovou povahu, aby se jimi nahrazoval jiný druh trestu (č. 32/1964 – I. Sb. rozh. tr.).¹¹⁰

4.5.1 Hmotněprávní úprava

Soud může uložit trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, pokud se pachatel dopustil úmyslného trestného činu v souvislosti s návštěvou takové akce. Zákon jej umožňuje uložit až na 10 let (§ 76 odst. 1 tr. zák.). Tato poměrně dlouhá doba může mít pro pachatele zřejmý odstrašující účinek. Uvedené ustanovení je vyjádřeno široce pomocí formulace „v souvislosti s návštěvou takové akce“, díky tomu může být tento čin spáchán nejen přímo v místě, ale už i v průběhu cesty (např. cesta z nádraží na fotbalový stadion).¹¹¹

Jako samostatný může být uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu a osobě pachatele uložení jiného trestu není třeba (§ 76 odst. 2 tr. zák.).

Jeho podstata spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje účast na stanovených sportovních, kulturních a jiných společenských akcích (§ 76 odst. 3 tr. zák.). Odsouzený je při výkonu trestu povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu stanoví. Spolupráce spočívá zejména v postupu podle stanoveného probačního plánu, výkonu stanovených programů sociálního výcviku a převýchovy, programů psychologického poradenství (§ 77 odst. 1 tr. zák.). Z uvedeného ustanovení vyplývá, že se trest zákazu vstupu vyznačuje významným zapojením probačního úředníka v rámci resocializačního působení na pachatele i do kontroly dodržování trestu.

Za velice příhodné považuji zákonné oprávnění probačního úředníka, které umožňuje, považuje-li to probační úředník za potřebné, stanovit pachateli, aby se podle jeho pokynů v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázané akce dostavil k určenému útvaru Policie České republiky (§ 77 odst. 1 tr. zák.). Při aplikaci tohoto ustanovení bude podstatná úroveň spolupráce probační služby s Policií ČR. Uplatnit by se mohlo např. pokud bude sportovní utkání přenášeno na velkoplošnou obrazovku na náměstí, kam se obvykle dostaví spolu s množstvím fanoušků také osoby s podobnými sklony jako pachatel. Tímto způsobem se projeví preventivní účel trestu, kdy bude odsouzenému zabráněno účastnit se související akce, kde by se mohl podílet na páčání trestné činnosti.

Do doby výkonu trestu se nezapočítává doba výkonu trestu odnětí svobody (§ 77 odst. 2 tr. zák.).

---

¹¹⁰ Srov. ŠČERBA, F. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 89.

¹¹¹ Srov. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné : obecná část, zvláštní část*. Praha : Leges, 2009, s. 389.

Motivací k řádnému výkonu trestu zákazu vstupu může být pro pachatele podmíněně upuštění od výkonu zbytku trestu. Soud může po výkonu poloviny tohoto trestu podmíněně upustit od výkonu jeho zbytku, jestliže odsouzený v době výkonu trestu způsobem svého života prokázal, že jeho dalšího výkonu není třeba, anebo jestliže soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného (§ 90 odst. 1 tr. zák.). Přitom také stanoví zkušební dobu až na 5 let, ne však na kratší dobu než je zbytek trestu (§ 90 odst. 2 tr. zák.).

4.5.2 Výkon trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Výkon tohoto trestu upravuje trestní řád v § 350i a 350j. Je založen na spolupráci pachatele nejen s Probační a mediační službou, ale v některých případech i s Policií ČR.

Jakmile rozhodnutí, podle něhož se má trest vykonat, nabude právní moci, předseda senátu zašle jeho opis středisku Probační a mediační služby v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, pokud nemá stálé bydliště, v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje. Zároveň pověří opatřením probačního úředníka činného v obvodu tohoto soudu kontrolou nad výkonem trestu (§ 350i odst. 1 t.ř.). Pověřený probační úředník vyzve odsouzeného, aby se dostavil v jím stanoveném termínu na příslušné středisko Probační a mediační služby za účelem projednání podmínek výkonu trestu. Ve výzvě jej upozorní i na následky nesplnění těchto povinností bez důležitého důvodu (§ 350i odst. 1 t.ř.). Dále projedná s odsouzeným podmínky výkonu trestu a považuje-li za potřebné stanovit odsouzenému povinnost dostavovat se podle jeho pokynů k určenému útvaru Policie České republiky, stanoví konkrétní podmínky po dohodě s Policií České republiky. Při stanovení a kontrole podmínek výkonu tohoto trestu postupuje probační úředník v součinnosti s příslušným útvarem Policie České republiky, k němuž se má odsouzený v určené době dostavovat (§ 350i odst. 1 t.ř.).

5 Statistické údaje o využití trestu obecně prospěšných prací a peněžitého trestu

Ke zpracování statistických dat jsem použila Statistické ročenky kriminality Ministerstva spravedlnosti ČR.¹¹² Zabývala jsem se údaji zpracovanými za roky 1997–2008, které se týkaly četnosti uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody, podmíněných trestů odnětí svobody, obecně prospěšných prací a peněžitého trestu. Zaměřila jsem se hlavně na vývoj v ukládání těchto trestů a na jejich vzájemný vztah. Zároveň jsem se pokusila odhalit příčiny jejich vývoje v průběhu sledovaného období. Uvedené údaje jsem následně pro přehlednost zpracovala do spojnicových grafů. V rámci obecně prospěšných prací jsem znázornila vztah vůči nepodmíněnému a podmíněnému trestu odnětí svobody (Graf 1), u peněžitého trestu pak vztah vůči obecně prospěšným pracím (Graf 2).

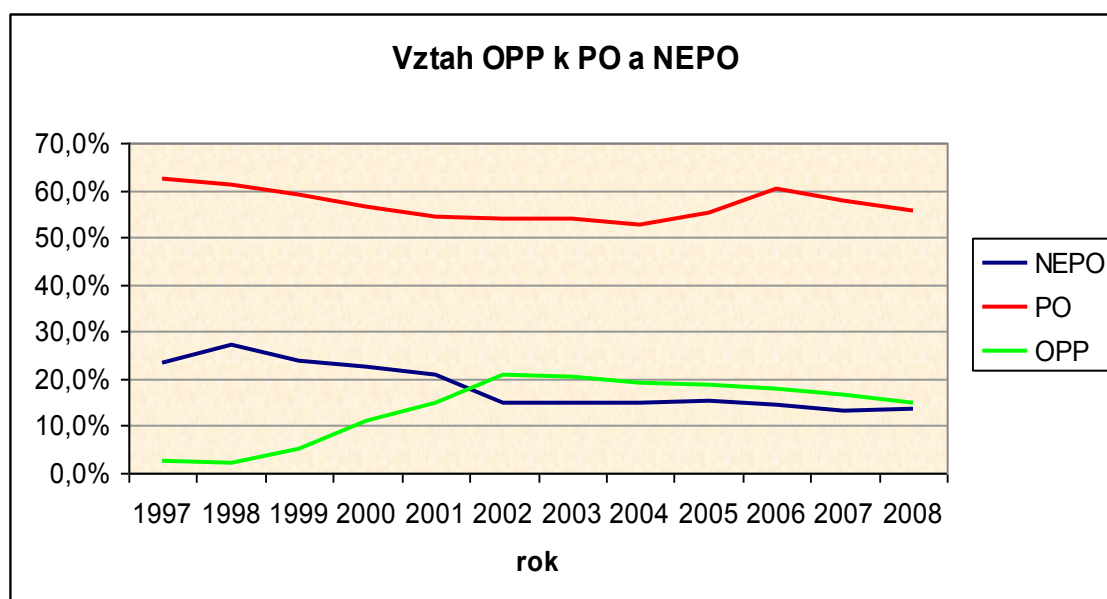
rok	celkem	NEPO		PO		OPP		PT	
1997	59 777	13 933	23,3%	37 190	62,2%	1 600	2,7%	4 703	7,9%
1998	54 083	14 656	27,1%	33 059	61,1%	1 176	2,2%	2 634	4,9%
1999	64 594	15 340	23,7%	38 188	59,1%	3 215	5,0%	3 370	5,2%
2000	63 211	14 114	22,3%	35 617	56,3%	7 084	11,2%	3 571	5,7%
2001	60 182	12 533	20,8%	32 817	54,5%	8 835	14,7%	3 324	5,5%
2002	65 098	9 659	14,8%	34 942	53,7%	13 424	20,6%	3 500	5,4%
2003	66 131	9 797	14,8%	35 676	53,9%	13 576	20,5%	2 941	4,5%
2004	68 443	10 192	14,9%	36 162	52,8%	13 031	19,0%	2 913	4,3%
2005	67 561	10 253	15,2%	37 302	55,2%	12 512	18,5%	2 682	4,0%
2006	69 445	9 997	14,4%	41 864	60,3%	12 273	17,7%	2 685	3,9%
2007	75 728	9 871	13,0%	43 548	57,5%	12 496	16,5%	4 558	6,0%
2008	75 761	10 255	13,5%	42 157	55,6%	11 193	14,8%	5 307	7,0%

Tabulka 1

(NEPO = nepodmíněný trest odnětí svobody; PO = podmíněný trest odnětí svobody, OPP = obecně prospěšné práce; PT = peněžitý trest)

¹¹² <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145>

5.1 Obecně prospěšné práce

Graf 1

Trest obecně prospěšných prací byl do trestního zákona zaveden novelou č. 152/1995 Sb., s účinností od 1. 1. 1996. V prvních letech jeho využívání sledujeme postupný růst v počtu trestu obecně prospěšných prací. Přes počáteční potíže s organizací jeho výkonu se začíná postupně dostatečně využívat a přispívá ke snížení vězeňské populace.¹¹³

Jak vyplývá z uvedené tabulky, trest obecně prospěšných prací až do roku 2002 ubíral podíl hlavně trestu podmíněného odsouzení. Mezi lety 1997 a 2001 vzrostlo množství uložených obecně prospěšných prací o 12 %, naopak podmíněné odsouzení kleslo o 7,7 % a nepodmíněné odsouzení o pouhých 2,5 %. Obecně prospěšné práce tedy nefungovaly jako alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, ale spíše jako alternativa k alternativnímu podmíněnému odsouzení.

Přelomovým se stal rok 2002, kdy můžeme zpozorovat tak výrazný nárůst, že poprvé bylo uloženo více trestů obecně prospěšných prací než nepodmíněných trestů odnětí svobody. Jednou z příčin byl zákon č. 265/2001 Sb., účinný od 1. 1. 2002, který významným způsobem novelizoval trest obecně prospěšných prací. Trest obecně prospěšných prací již není vymezen pouze jako alternativa vůči vykonanému trestu odnětí svobody, ale v podmínkách pro jeho uložení bylo nově stanoveno, že je možné jej uložit tam, kde uložení kteréhokoli jiného trestu k dosažení účelu trestu není třeba. Novela tak posílila význam alternativ k trestu odnětí svobody. Dále byl rozšířen výčet subjektů a demonstrativně uvedeny druhy prací, které je

¹¹³ Srov. HÁKOVÁ, L., KOTULAN, P., ROZUM, J. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 2005, č. 4, s. 9 – 10.

možno v rámci uloženého trestu vykonat. Změny proběhly i v rámci vykonávacího řízení, přičemž nejvýznamnější je účast probačního úředníka při výkonu tohoto trestu. Výrazná novela trestního příkazu zcela vyloučila možnost uložit trestním příkazem nepodmíněný trest odnětí svobody. Tato změna neměla ani tak dopad na frekvenci vydávání trestních příkazů, zásadní vliv však měla na volbu druhu ukládaného trestu.¹¹⁴ Důležitá byla také novela § 39 odst. 2 zákona č. 140/1961 Sb., která stanovila, že za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje 3 roky, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k dosažení účelu trestu. Toto ustanovení je jedním u projevů tzv. depenalizace a promítá se v něm zásada pomocné role trestní represe a ekonomie trestní hrozby, kdy původní hranice 1 rok byla zvýšena na 3 roky.¹¹⁵

Roky 2002 a 2003 jsou obdobím kulminace trestu obecně prospěšných prací, kdy byl tento trest až nadužíván, objevovaly se problémy s jeho vykonatelností a docházelo pak k častým přeměnám na nepodmíněný trest odnětí svobody.¹¹⁶ V dalších letech můžeme sledovat soustavný mírný pokles četnosti jeho ukládání. Jako jednu z příčin vidím plně funkční Probační a mediační službu, která se stala subjektem trestního řízení s účinností od 1. 1. 2001. Podílí se na vhodném výběru pachatelů, kterým je ukládán tento trest, a je tak nedílnou součástí jak přípravného řízení tak i zajištění, realizace a kontroly výkonu trestu. Dále to může být změna pravidla týkající se vymezení pojmu škody způsobené trestným činem v § 89 odst. 11 zákona č. 140/1961 Sb., kdy od 1. 1. 2002 je za škodu nikoli nepatrnou považována částka 5000 Kč oproti předchozím 2000 Kč. Vymezení škody má význam hlavně u majetkových a hospodářských trestných činů, neboť případy, které byly posuzovány jako trestné činy jsou napříště kvalifikovány jako přestupky. Obecně prospěšné práce jsou často ukládány za majetkové trestné činy. V roce 2008 byly např. za krádež uloženy ve 2 855 případech.

V souvislosti se změnami v rámci nového trestního zákoníku můžeme podle mého názoru do budoucna očekávat nárůst v ukládání obecně prospěšných prací na úkor nepodmíněného trestu odnětí svobody. Dochází totiž k rozšíření okruhu trestných činů, za něž

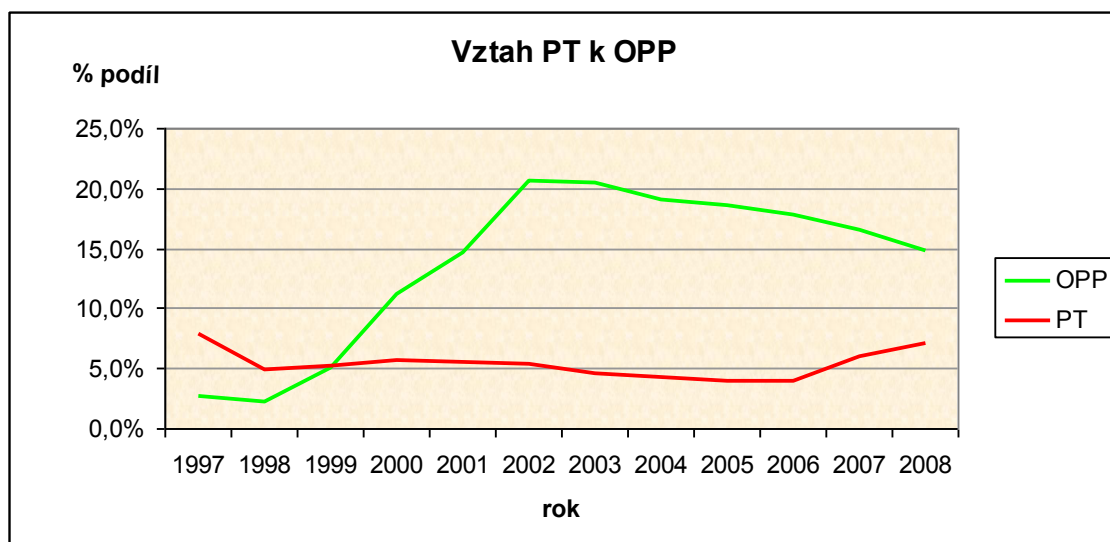
¹¹⁴ Srov. HÁKOVÁ, L., KOTULAN, P., ROZUM, J. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 2005, č. 4, s. 9 – 10.

¹¹⁵ Srov. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související*. 25. aktualizované vydání podle stavu k 1.9.2007, Praha : Linde Praha, 2007, s. 60.

¹¹⁶ Srov. ROZUM, J., KOTULAN, P., HÁKOVÁ, L., NEČADA, V., DIBLÍKOVÁ, S. *Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy*. Praha : IKSP, 2005, s. 113.

je možno tento trest uložit. Zajímavé bude také v příštích letech porovnávat, jak se na četnosti obecně prospěšných prací projeví zavedení trestu domácího vězení.

5.2 Peněžitý trest

Graf 2

O peněžitém trestu se v minulosti v literatuře psalo jako o hlavním trestu budoucnosti. Novela trestního zákona z roku 1990 rozšířila možnosti jeho aplikace. Přesto je aplikován málo a v relativně malých dávkách.¹¹⁷

Na vývoj v ukládání mělo vliv i zavedení dalšího alternativního trestu – obecně prospěšných prací. V letech 1998–2003 soustavně stoupal počet uložených obecně prospěšných prací, peněžitý trest naopak v roce 1998 dosáhl pouhých 2 634 případů, což je pokles o významná 3 % oproti předchozímu roku. V letech 1999–2002 můžeme zaznamenat určitý nárůst pohybující se v rozmezí 5,2–5,7 % podílu ze všech uložených trestů. Až do roku 2006 tento podíl neustále klesá. Ze zprávy o činnosti státního zastupitelství z roku 2003 lze zjistit, že především trest obecně prospěšných prací je ukládán i v případech, kdy lze mít pochybnost o dosažení jeho účelu, naopak peněžitý trest je využíván nedostatečně.¹¹⁸ Jedním z důvodů, proč je tento trest nedostatečně využíván je bezpochyby jeho dobytost. Díky této podmínce se automaticky velmi snižuje okruh pachatelů, kterým může být tento trest uložen.

Výraznější nárůst můžeme sledovat od roku 2007, kde vidíme zvýšení o 1 873 případů (2,1 %) oproti roku 2006. Na tomto má podíl ukládání tohoto trestu za trestný čin ohrožení

¹¹⁷ Srov. NOVOTNÝ, O. Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR). *Právní praxe*, 1993, č. 2, s. 71.

¹¹⁸ ROZUM, J., KOTULAN, P., HÁKOVÁ, L., NEČADA, V., DIBLÍKOVÁ, S. *Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy*. Praha : IKSP, 2005, s. 89.

pod vlivem návykové látky, který byl uložen v 2 128 případech, přičemž v roce 2006 to bylo pouhých 417 případů.¹¹⁹ Zvýšení počtu uložených peněžitých trestů za tento trestný čin má souvislost se změnou zákona č. 411/2005 Sb., zákon o pozemních komunikacích, kterým se novelizoval i zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, a to tím, že se změnilo vymezení skutkové podstaty trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky. V roce 2008 pak byla překročena hranice počtu 5000 uložených peněžitých trestů.

V rámci změn provedených novým trestním zákoníkem ohledně peněžitého trestu soudím, že bude uplatňován méně než dosud. Usuzuji tak podle změny týkající se způsobu jeho ukládání. Dochází sice k větší individualizaci trestu prostřednictvím denních sazeb, ale předpokládám, že soudy se k němu budou uchýlovat v menší míře vzhledem ke stanovenému postupu jejich výpočtu.

---

¹¹⁹ *Statistická ročenka kriminality - rok 2007 a 2008* [online]. Ministerstvo spravedlnosti ČR, změněno 17. října 2009 [cit. 17. října 2009]. Dostupné na <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?k=3397&o=23&j=33&d=47145>.

6 Závěr

V posledních letech celosvětově neustále stoupá počet uvězněných osob. Trest odnětí svobody by však měl být až poslední možností, tzv. ultima ratio. K jeho uložení by tedy mělo dojít až v případech, že účelu trestu nebude možno dosáhnout jiným způsobem. Proto se v posledních desetiletích prosazují myšlenky restorativní justice. Tento přístup můžeme pozorovat i v trestním právu České republiky prostřednictvím institutů hmotného i procesního práva.

Ve své práci se zabývám vybranými hmotněprávními alternativami trestu odnětí svobody a jejich postavením v sankčním systému. Jednou z příčin, které brání plnému využití alternativních trestů jako náhrady trestu odnětí svobody, jsou nejen nedostatky v hmotněprávní úpravě těchto trestů, ale i jejich následná realizace v praxi.

Při zpracování kapitol o jednotlivých alternativních trestech upozorňuji na jejich výhody i nedostatky a uvádím možné návrhy *de lege ferenda*. Jelikož největší důraz kladu na obecně prospěšné práce a peněžitý trest, uvádím na tomto místě shrnutí poznatků o těchto alternativách.

Ohledně obecně prospěšných prací považuji zvolenou horní hranici trestní sazby jako příliš vysokou. U některých skutkových podstat pokládám možnost uložení tohoto trestu jako nepřijatelnou z důvodu možného nesplnění účelu trestu. Navíc i z důvodové zprávy vyplývá, že tento trest má být ukládán za méně závažné trestné činy.

De lege ferenda by bylo vhodné zavést souhlas pachatele jako podmínku pro uložení trestu obecně prospěšných prací a zároveň stanovit formu i dobu pro poskytnutí souhlasu. Došlo by tak k zesílení výchovného účinku tohoto trestu.

Nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb. mění pravidla pro přepočítání trestů, kdy 1 započatá hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za 1 den odnětí svobody. Dospělému pachateli tak může být uložený trest obecně prospěšných prací přeměněn na maximálně 300 dnů odnětí svobody. Díky uvedené změně již pachatel nebude moci výrazněji kalkulovat s uložení trestu obecně prospěšných prací, aby v důsledku přeměny dosáhl mnohem kratší doby nepodmíněného trestu odnětí svobody. Podle mého názoru by přispělo k silnější motivaci odsouzených k výkonu trestu, kdyby tento poměr pro přepočítání byl ještě přísnější.

Podle nové úpravy může být tento trest uložen trestním příkazem pouze po předchozím vyžádání si zprávy probačního úředníka obsahující zjištění o možnostech výkonu trestu, zdravotní způsobilosti a stanoviska odsouzeného k uložení tohoto druhu trestu. *De lege*

ferenda by bylo vhodné uložit podobnou povinnost i pro případ, kdy by soud již před rozhodnutím, kterým tento trest ukládá, měl k dispozici uvedenou zprávu probačního úředníka.

V úpravě peněžitého trestu dochází k rozšíření jeho alternativního charakteru, proto bude velice důležité, aby vždy byla dostatečně posouzena přiměřenost a vhodnost tohoto trestu v jednotlivých kauzách. Zákonodárce zavedl nový způsob ukládání formou tzv. denních sazeb. Jejich výhoda spočívá ve větší individualizaci trestu a jeho přizpůsobení konkrétnímu pachateli. Přesto předpokládám, že soudy se k němu budou uchýlovat v menší míře vzhledem ke stanovenému postupu jejich výpočtu.

Velmi výraznou a nutnou změnu představuje několikanásobné zvýšení maximální hranice peněžitého trestu, což může mít výrazný účinek na pachatele z hlediska citelnosti a také míry spravedlnosti trestu v poměru ke způsobené škodě.

V případě, kdy není možné zjistit skutečný denní příjem, jsou příjmy/výnosy pachatele určeny odhadem soudu. Tuto úpravu považuji za příliš obecnou, kdy není dost podrobně stanoveno, podle jakých postupů by soud tyto příjmy odhadoval. V budoucnu by mohlo dojít k upřesnění v rámci judikatury nebo by bylo vhodné výslovně uzákonit domněnku výše alespoň u příjmů.

Za možný námět *de lege ferenda* bych uvedla možnost odvrátit výkon peněžitého trestu náhradou ve formě obecně prospěšných prací, jestliže by s ní pachatel souhlasil. Soud by vždy zhodnotil, zda by tato náhrada byla dostatečná vzhledem k dosažení účelu trestu, což by nejspíše odpovídalo peněžitému trestu uloženému v nižší výměře.

Soud může stanovit zaplacení peněžitého trestu v měsíčních splátkách a zároveň určit ztrátu výhody splátek, pokud pachatel nezaplatí dílčí splátku včas. V tomto směru považuji za spravedlivější mírnější úpravu jako např. ve Španělsku, kde existuje možnost moderačního práva soudu ve výjimečných případech snížit výši denních sazeb.

Alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody zastávají významné místo v českém sankčním systému, což potvrzují i statistiky Ministerstva spravedlnosti ČR. V letech 1997–2008 poklesl počet uložených nepodmíněných trestů téměř o 10 % (3 678 případů), přestože celkový počet uložených trestů stoupl o více než 15 000 případů (21,1 %).

Obecně prospěšné práce si zajistily stabilní postavení, kdy v roce 2008 byly uloženy v 14,8 % případů. V prvních letech se staly spíše alternativou podmíněného odsouzení. Avšak přelomovým se stal rok 2002, kdy poprvé bylo uloženo více trestů obecně prospěšných prací než nepodmíněných trestů odnětí svobody.

Podíl peněžitého trestu do roku 2006 neustále klesal, od roku 2007 můžeme sledovat jeho nárůst, kdy v roce 2008 dosáhl 7 % všech uložených trestů.

Nejčastěji používaným alternativním trestem je dlouhodobě podmíněné odsouzení, které je ukládáno ve více než polovině případů. Od ostatních alternativních sankcí se odlišuje rozsahem použitelnosti, neboť může být uložen různým typům pachatelů. Pomocí systému přiměřených omezení a povinností je možno tento trest individualizovat na konkrétní osobu. Přesto by však jeho uložení mělo být až poslední možností, pokud by jiný alternativní trest nevedl k dosažení účelu trestu.

Alternativní tresty mají nezastupitelné postavení v českém trestním právu. Přijetí zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, by svými změnami hmotněprávní úpravy mělo přispět k efektivnějšímu prosazení těchto trestů v praxi a také širšímu zapojení Probační a mediační služby v procesu jejich ukládání a výkonu. Díky změně pojetí v ukládání sankcí ve prospěch alternativ, kdy má soud povinnost nejdříve zvážit možnost uložení jiné sankce než trestu odnětí svobody a také rozšíření alternativních trestů o trest domácího vězení a zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, bude zajímavé sledovat, jak se tyto změny v budoucnu projeví na četnosti ukládání jednotlivých alternativních trestů.

7 Literatura

Monografie, komentované zákony:

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha : Linde, 2006. 823s.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné : obecná část, zvláštní část*. Praha : Leges, 2009. 895s.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Linde, 2007. 749s.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související*. 25. aktualizované vydání podle stavu k 1.9.2007. Praha : Linde, 2007. 1086s.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o výkonu vazby, zákon o výkonu trestu odnětí svobody, advokátní tarif*. Praha : Leges, 2009. 1216s.

KARABEC, Z. a kol. *Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. 143s.

KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva : trestní právo hmotné : obecná část*. Praha : C.H. Beck, 2009. 797s.

KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C.H. Beck, 2005. 568s.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha : Portál, 2003. 340s.

NEČADA, V. *Přehled novel trestních kodexů v období od listopadu 1989 do konce roku 1999*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000. 140s.

NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství*. Praha : Academia, 1969. 250s.

NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné – I. obecná část*. Praha : ASPI Publishing, 2003. 435s.

PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. Praha : Český helsinský výbor, 2003. 72s.

ROZUM, J., KOTULAN, P., HÁKOVÁ, L., NEČADA, V., DIBLÍKOVÁ, S. *Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativy*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005. 198s.

ROZUM, J., KOTULAN, P., VŮJTĚCH, J. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000. 141s.

SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C.H. Beck, 2000. 468s.

ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Praha : C.H. Beck, 2006. 399s.

ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6. doplněné a přepracované vydání*. Praha : C.H. Beck, 2004. 721s.

VĚTROVEC, V., NEDOROST, L. a kol. *Zákon o probaci a mediaci – komentář*. Praha : Eurolex Bohemia, 2002. 115s.

Články:

BARBOŘÍK, M. Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, č. 5, s. 4 – 12.

DRAŠTÍK, A., HASCH, K., KABÁTOVÁ, I. K výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, č. 4, s. 16 – 21.

DRAŠTÍK, A., HASCH, K. Ještě k výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1999, č. 5, s. 20 – 24.

FRYŠTÁK, M., ŽATECKÁ, E. *Princip restorativní justice v novém trestním zákoníku* [online]. změněno 13. srpna 2009 [cit. 10. listopadu 2009]. Dostupné na http://www.law.muni.cz/edicni/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Frystak_Zatecka.pdf

HÁKOVÁ, L., KOTULAN, P., ROZUM, J. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 2005, č. 5, s. 9 – 14.

HANÁK, V. Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna v trest odnětí svobody. *Právní praxe*, 1998, č. 4, s. 231 – 236.

HOŘÁK, J. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených. *Trestní právo*, 2005, č. 12, s. 7 – 12.

KALVODOVÁ, V. Podmíněné odsouzení před novelou trestního zákona č. 253/1997 Sb. a po jejím přijetí. *Trestní právo*, 1998, č. 3, s. 2 – 5.

KALVODOVÁ, V. *Domácí vězení – jedna z možných alternativ odnětí svobody?* [online]. změněno 13. srpna 2009 [cit. 27. října 2009]. Dostupné na <http://www.law.muni.cz/edicni/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kalvodova.pdf>

KARABEC, Z., ROZUM, J. K problematice souhlasu pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, č. 4, s. 227 – 230.

KARABEC, Z. Možnosti sankční politiky. *Kriminalistika*, 2001, č. 3, s. 16 – 19.

KARABEC, Z. Nové možnosti pro trestní justici. *Kriminalistika*, 2003, č. 2, s. 5 – 8.

KOHOUTEK, J. Monitoring domácího vězení. In *Sborník z konference „Internet ve státní správě a samosprávě“*, Hradec Králové, 2009, s. 149 – 150.

- KRAHL, M. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*, 1998, č. 5, s. 229 – 233.
- KRÁL, V. Domácí vězení – další alternativní trest? *Trestněprávní revue*, 2007, č. 8, s. 235 – 238.
- KUCHTA, J. *Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost* [online]. změněno 13. srpna 2009 [cit. 17. října 2009]. Dostupné na <http://www.law.muni.cz/edicni/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kuchta.pdf>.
- LANGER, I. *Zákaz vstupu omezí násilí na stadionech* [online]. CEVRO, 20. října 2008 [cit. 27. listopadu 2009]. Dostupné na <http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-on-line/2008/10/209682-zakaz-vstupu-omezi-nasili-stadionech.html>
- LATA, J. Účel trestu a jeho spravedlivost. *Trestní právo*, 2001, č. 2, s. 22 – 24.
- NAVRÁTILOVÁ, J. Trest domácího vězení. In JELÍNEK, J. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právníké dny*. Praha : Leges, 2009, s. 69 – 70.
- NOVOTNÝ, O. Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR). *Právní praxe*, 1993, č. 2, s. 68 – 74.
- OUŘEDNÍČKOVÁ, L. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*, 1997, č. 12, s. 620 – 626.
- SOUKUP, P. Peněžitý trest. *Trestní právo*, 2007, č. 9, s. 24 – 32.
- SOTOLÁŘ, A., VÁLKOVÁ, H. Restorativní justice – trestní politika pro 21. století? *Trestní právo*, 2000, č. 1, s. 4 – 11.
- ŠČERBA, F. Podmíněné odsouzení po novele č. 265/2001 Sb. *Trestní právo*, 2002, č. 2, s. 2 – 4.
- ŠČERBA, F. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 86 – 89.
- URBÁNEK, J. Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice. *Trestněprávní revue*, 2003, č. 7, s. 201 – 204.
- VŮJTĚCH, J. a kol. Základní poznatky z výzkumu institutu obecně prospěšných prací. *České vězeňství*, 2000, č. 1, s. 32 – 35.
- ZEZULOVÁ, J., KABÁTOVÁ, I. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, č. 6, s. 9 – 14.
- ŽATECKÁ, E. Poznatky z praxe probačních pracovníků (možné náměty de lege ferenda). *Trestněprávní revue*, 2007, č. 6, s. 181 – 184.

ŽÁTECKÁ, E., FRYŠTÁK, M. Trest obecně prospěšných prací z pohledu nového trestního zákoníku a případných změn dalších souvisejících předpisů. *Trestní právo*, 2007, č. 9, s. 5 – 8.

Právní předpisy:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje:

<http://www.ct24.cz>

<http://www.euforumrj.org>

<http://portal.gov.cz>

<http://portal.justice.cz>

<http://www.law.muni.cz>

<http://www.pmscr.cz>

<http://www.reformajustice.cz>

<http://www.spj.cz>